

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษานอกระบบ
2. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนด้อยโอกาส
3. ระบบการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน
4. ความรู้เกี่ยวกับกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและวัยรุ่น
6. ทฤษฎีการศึกษา
7. ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม
8. ทฤษฎีการเรียนรู้
9. ทฤษฎีการจูงใจ
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการศึกษานอกระบบ

1.1 ความหมายของการจัดการศึกษานอกระบบ

ทองอยู่ แก้วไทรชะ (2544 : 25) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า การศึกษานอกระบบหรืออาจเรียกว่าการศึกษานอกโรงเรียน หรือการศึกษาอุปนัย ดังที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเคยใช้มาแล้ว บางประเทศใช้คำว่าการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งหมายถึงกิจกรรมการศึกษาทุกประเภทที่จัดขึ้นสำหรับประชาชนวัยผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน แต่ต่อมาหลายประเทศก็ตระหนักว่าบริการการศึกษาผู้ใหญ่ที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนนั้น ไม่สามารถครอบคลุมเด็กและเยาวชนที่พลาดโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงได้คิดชื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนขึ้นมาเพื่อให้สามารถจัดบริการได้ครอบคลุมทุกช่วงวัย

การจัดการศึกษานอกระบบเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง (อุดม เขยกิจวงศ์ 2544 : 52)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงการจัดการการศึกษานอกระบบต้องเน้นทั้งความรู้และคุณธรรมกระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับตนเอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2543 : 8)

สุมาลี สังข์ศรี (2540 : 25 – 26) ให้ความหมายการจัดการการศึกษานอกระบบว่า หมายถึง การจัดประสบการณ์และกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นประชาชนก่อนวัยเรียน ประชาชนที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสการเข้าศึกษาในระดับต่าง ๆ และประชาชนที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้วทั้งในวัยแรงงานและวัยอื่นๆ โดยไม่จำกัดเพศ วัย พื้นฐานการศึกษา ประสบการณ์ ความสนใจ เป็นต้น

การจัดการศึกษานอกระบบ หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นได้ทั้งในและนอกโรงเรียนโดยไม่มีรูปแบบที่แน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของผู้เรียน ยึดหลักปรัชญาที่ว่า การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้รู้จักมีความคิดตัดสินใจ รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักช่วยตนเอง มีอิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด โดยมีวิธีการเป็นเพียงส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเท่านั้น จึงเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อคนทุกคนในสังคม (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2530 : 40)

จากความหมายของการจัดการศึกษานอกระบบดังกล่าว สามารถประมวลเป็นความหมายโดยรวมได้ว่า การจัดการศึกษานอกระบบ เป็นกิจกรรมการศึกษาทุกๆ ประเภทที่จัดขึ้นนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมทางการศึกษาในโรงเรียน ที่มีรูปแบบ วิธีการสอน หลักสูตรที่ยืดหยุ่น ทั้งระเบียบ กฎเกณฑ์และหลักสูตร ระยะเวลาของการจัดกิจกรรม เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดบริการให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาส มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการพัฒนาความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพ เพื่อที่จะได้นำไปปรับปรุงมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้นตลอดชีวิต ดังนั้น การจัดการศึกษานอกระบบควรจะต้องคำนึงถึงความพร้อม และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ

1.2 หลักการจัดการศึกษานอกระบบ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 20-21) ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษานอกระบบตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ดังนี้

1. จัดการศึกษานอกระบบให้มุ่งส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต คือ ให้นุคคลทุกเพศทุกวัยสามารถได้รับการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องตามที่เขาต้องการได้ตลอดทุกช่วงชีวิต
2. หลักความเสมอภาค ให้ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับ โอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน
3. ยึดหลักความครอบคลุมทั่วถึง ควรจัดการศึกษานอกระบบให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และผู้อยู่ห่างไกล
4. สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การจัดการศึกษานอกระบบควรยึดกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญจะต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายตลอดจนสอดคล้องกับสภาพสังคมแวดล้อมในท้องถิ่น
5. หลักความยืดหยุ่น การศึกษานอกระบบควรมีความยืดหยุ่นในเรื่องกฎระเบียบต่างๆ ในเรื่องหลักสูตร ระยะเวลา วิธีเรียน และสถานที่เรียน
6. หลักความผสมผสานกลมกลืน การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบควรจัดให้ผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตของประชาชนไม่ให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกยากลำบากในการเข้ารับการศึกษา
7. จัดการศึกษาให้เข้าถึงได้ง่าย ให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่
8. จัดการศึกษาให้มีความต่อเนื่อง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มีการบริการการศึกษาอยู่เสมอเมื่อกลุ่มเป้าหมายมีความพร้อมเมื่อใดก็เรียนรู้ได้

9. ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการ สถาบันการศึกษา และชุมชน

นอกจากนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโดยตรง ได้กำหนดหลักการสำคัญ 5 ประการ ในการดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชนสามารถพัฒนาตนเองและพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้กระบวนการของการศึกษาที่จะบูรณาการการเรียนรู้ให้เข้ากับชีวิต และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน จึงจะทำให้การศึกษานั้นเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งภาครัฐ เอกชน และชุมชนจะต้องร่วมมือกัน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2541 : 2-3)

1. หลักความเสมอภาคทางการศึกษา เป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกทางการศึกษาให้แก่คนทุกคนให้สามารถใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตของคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมกับตนเองและสิ่งแวดล้อม

2. หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง เป็นการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรและกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองให้สามารถเรียนรู้ เกิดความสำนึกที่จะพัฒนาตนเองได้ เป็นคนคิดเป็น สามารถปรับตัวในการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุขในกระแสของความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เป็นอย่างดี

3. หลักการบูรณาการ การเรียนรู้และวิถีชีวิต เป็นหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ 2 ประการ คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาความเป็นมนุษย์ซึ่งได้บูรณาการเอาการเรียนรู้และวิถีชีวิตเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน

4. หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการ ผู้เรียนสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน และการประเมินผลของตนเองได้

5. หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นหลักสำคัญเพราะชุมชนจะเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในชุมชน

1.3 กิจกรรมการศึกษานอกระบบ

ในอดีตการจัดการศึกษานอกระบบ มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายประเภท เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ที่มีความแตกต่างกันหลายด้าน สามารถจัดกลุ่มได้ 3 ประเภท (ทองอยู่ แก้วไทรสะ 2544 : 27) คือ

1.3.1 กิจกรรมประเภทให้ความรู้พื้นฐาน กิจกรรมในกลุ่มนี้ เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความสามารถในการอ่าน – เขียน มีความรู้ในการคิดคำนวณ รู้เรื่องราวที่จำเป็น และเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม อันจะเป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต หรือพัฒนาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป ตัวอย่างกิจกรรมกลุ่มนี้ ได้แก่ การสอนอ่าน – เขียน โครงการรณรงค์เพื่อการเรียนรู้หนังสือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบ

เปิดเสรี การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญเทียบเท่าระดับประถม มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ซึ่งมีวิธีเรียนด้วยตนเอง เรียนโดยระบบทางไกล และเรียนแบบชั้นเรียน)

1.3.2 กิจกรรมประเภทการให้ความรู้และทักษะทางด้านวิชาชีพ กิจกรรมกลุ่มนี้จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้ ให้การอบรมทางด้านวิชาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เกี่ยวกับอาชีพในท้องถิ่น อาชีพที่เพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ มีทักษะในวิชาชีพเฉพาะอย่าง เพื่อนำมาปรับปรุงอาชีพของตนหรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ตัวอย่างกิจกรรมกลุ่มนี้ ได้แก่ ช่างซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหาร ขนม ช่างฝีมือ พิมพ์ดีด การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน การปลูกพืชหมุนเวียน การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน ฯลฯ

1.3.3 กิจกรรมประเภทให้บริการข่าวสารข้อมูล กิจกรรมประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับข่าวสารข้อมูลต่างๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร ราคาผลผลิต ข่าวสารบ้านเมือง สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม ฯลฯ การบริการข่าวสารความรู้ อาจจะทำโดยการเผยแพร่ผ่านสื่อความรู้ต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ หนังสือ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ หรืออาจจะจัดกลุ่มให้ความรู้วิชาการในบางเรื่อง กิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว พิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ เป็นต้น

อาชัญญา รัตนอุบล ได้เสนอแนะข้อควรพิจารณาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบโรงเรียน (<http://www.edu.chula.ac.th/nfed/text/article.htm> สืบค้น 14 ตุลาคม 2550) โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ควรเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นพื้นฐานหลัก
ประสบการณ์ของบุคคลแต่ละคน ถือว่าเป็นขุมทรัพย์มหาศาลที่ทรงคุณค่ายิ่ง และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามบริบทชีวิตของแต่ละคน ดังนั้นหากนำประสบการณ์ของแต่ละบุคคล มาแลกเปลี่ยนระหว่างกันและกันแล้ว ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียน และศึกษาตามอัธยาศัยเป็นอย่างยิ่ง
2. กิจกรรมการเรียนรู้ควรได้ลงมือปฏิบัติจริง
หากให้ผู้เรียนได้มีการลงมือปฏิบัติแล้ว ผู้เรียนย่อมสามารถพัฒนาทักษะพฤติกรรม การปฏิบัติได้โดยตรงและสามารถจดจำได้ง่าย และคงทนถาวรอีกด้วย อีกทั้งตัวผู้เรียนเองได้ตระหนักถึงความตั้งใจ ความเข้าใจ และความสามารถในศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริง ตลอดจนได้ทราบข้อแก้ไข ปรับปรุง พฤติกรรมของตนเองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีการไตร่ตรอง ทบทวนอย่างมีวิจารณญาณ

การเรียนรู้จากประสบการณ์ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทบทวน ไตร่ตรองอย่างมีวิจารณญาณในประสบการณ์ หรือความรู้ใหม่ที่ตนได้ประสบมา โดยควรทบทวน ไตร่ตรองทุกแง่มุม ตลอดจนพิจารณาผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเองเป็นสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อไป

4. กิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้การเคารพในความคิดเห็นของแต่ละบุคคล

การเรียนรู้จากประสบการณ์ควรต้องเคารพในความคิด และการเลือกในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละบุคคล เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีเหตุและผลในการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรเคารพในความคิดของแต่ละบุคคล ไม่ครอบงำหรือมีอคติในการตัดสินใจ

5. ผู้สอนควรให้ข้อมูลข่าวสารอย่างครอบคลุมและถูกต้อง

ผู้สอนควรนำเสนอข้อมูลความรู้ข่าวสารแก่ผู้เรียนอย่างถูกต้อง เพื่อผู้เรียนจะได้นำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาใช้ในการวิเคราะห์ อภิปราย ไตร่ตรองอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง และเหมาะสมต่อไป

6. กิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายใต้สถานการณ์อื่นๆ

การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน ควรมีลักษณะของการสามารถนำความรู้ ทักษะ ความสามารถไปสู่การเรียนรู้อื่นที่เกี่ยวข้อง หรือเกิดขึ้นจริงในสถานการณ์โลก การเรียนรู้จากประสบการณ์ควรเป็นการเรียนรู้ที่เป็นการถ่ายโยงความรู้ หรือ Transfer of learning ซึ่งครอบคลุมถึงการที่บุคคลสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับมา ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ชีวิตอื่นๆได้

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษานอกระบบ หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษาทุกประเภทที่จัดขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมการศึกษาที่จัดในโรงเรียนซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายเพื่อทดแทนการที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียนซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบ และวิธีการเรียนได้ตามสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ทุกคนได้มีการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และมีคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

2. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนด้อยโอกาส

2.1 ความหมายของเด็กด้อยโอกาส

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้นิยามศัพท์เด็กด้อยโอกาส ว่าเป็น “กลุ่มบุคคลที่อยู่ในสถานะที่ไม่เหมาะสม ขาดโอกาส ไม่ได้รับการศึกษาตามสมควรแก่วัย ขาดโอกาสที่จะได้รับบริการ

ขั้นพื้นฐานจากรัฐ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตกอยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด หรือถูกใช้เป็นเครื่องมือในทางมิชอบ ถูกละเลยและขาดความเอาใจใส่จากสังคมและครอบครัว” (อ้างใน สถาบันเด็ก มูลนิธิเด็ก 2550)

เด็กด้อยโอกาส (Under Privileged Children หรือ Disadvantaged Children) หมายถึง กลุ่มเด็กที่ประสบกับปัญหาต่าง ๆ หรือตกอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม หรืออยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่าเด็กโดยทั่วไป และต้องการความช่วยเหลือจากสังคมเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องกับวัยและบรรลุถึงศักยภาพสูงสุด (กมลินทร์ พินิจภูวดล : 2541)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดแบ่งประเภทของเด็กด้อยโอกาสออกเป็น 10 ประเภท (<http://www.mc41.com/pragad/boy01.htm>: สืบค้น 14 ตุลาคม 2550) ซึ่งประกอบด้วย

1. เด็กยากจน (มากเป็นพิเศษ) หมายถึง เด็กซึ่งเป็นบุตรหลานของคนยากจนที่มีรายได้ไม่พอต่อการเลี้ยงชีพ (ครอบครัวมีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 20,000 บาทต่อปี) ครอบครัวอยู่รวมกันหลายคน ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน มีชีวิตอยู่อย่างลำบาก รวมถึงเด็กในแหล่งชุมชนแออัดหรือบุตรของกรรมกรก่อสร้าง หรือเด็กจากครอบครัวที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกล ขาดโอกาสที่ได้รับการศึกษาและบริการอื่นๆ

2. เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด หมายถึง เด็กที่ติดยาเสพติดให้โทษหรือสารระเหย หรือเด็กกลุ่มเสี่ยงต่อการถูกชักนำให้ประพฤติดนไม่เหมาะสม ซึ่งเกี่ยวข้องกับผูกพันกับกลุ่มมิจฉาชีพ ผู้มีอิทธิพล หรือบุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์จากการประกอบอาชีพผิดกฎหมาย เป็นเด็กด้อยโอกาสที่มีแนวโน้มสูงต่อการก่อปัญหาในสังคม

3. เด็กที่ถูกทอดทิ้ง หมายถึง เด็กที่มารดาคลอดทิ้งไว้ในโรงพยาบาลหรือสถานที่ต่างๆ รวมไปถึงเด็กที่พ่อแม่ปล่อยทิ้งให้มีชีวิตอยู่ตามลำพัง หรืออยู่กับบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากการหย่าร้าง หรือครอบครัวแตกแยก มีสภาพชีวิตอยู่ท่ามกลางความสับสน ขาดความรัก ความอบอุ่น ตลอดถึงเด็กที่ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู อันเนื่องมาจากสาเหตุอื่นๆ

4. เด็กที่ถูกทำร้ายอย่างทารุณ หมายถึง เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางร่างกาย ทางเพศ หรือทางจิตใจ มีชีวิตอยู่อย่างไม่เป็นสุข ระแวง หวาดกลัว เนื่องจากถูกทำร้ายทารุณ ถูกบีบบังคับกดดันจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ซึ่งมีสภาพจิตใจหรืออารมณ์ไม่เป็นปกติ หรือถูกล่วงละเมิดทางเพศในลักษณะต่างๆ จากบุคคลที่อยู่ใกล้ตัว

5. เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์หรือโรคติดต่อร้ายแรงที่สังคมรังเกียจ หมายถึง เด็กที่ติดเชื้อเอดส์หรือมีพ่อแม่เจ็บป่วยด้วยโรคเอดส์ เป็นเด็กที่มักจะถูกมองอย่างรังเกียจ ไม่สามารถเข้ารับการศึกษารับบริการอื่นๆ ร่วมกับเด็กปกติทั่วไปได้

6. เด็กในชนกลุ่มน้อย หมายถึง เด็กที่เป็นบุตรหลานของบุคคลที่มีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ มีปัญหาเกี่ยวกับการถือสัญชาติไทย จนกลายเป็นสาเหตุให้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือบริการอื่นๆ เด็กในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามบริเวณแนวชายแดนของประเทศไทย

7. เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ดำรงชีวิตอยู่อย่างไร้ทิศทาง ขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เสี่ยงต่อการประสบอันตราย และเป็นปัญหาสังคม

8. เด็กถูกบังคับให้ขายแรงงานหรือแรงงานเด็ก หมายถึง เด็กที่ต้องทำงานหรือถูกบังคับให้ใช้แรงงานหรือหารายได้ด้วยการขายแรงงานก่อนถึงวัยอันสมควร ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ไม่มีโอกาสได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามหลักพัฒนาการอันเหมาะสมกับวัย

9. เด็กที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศหรือโสเภณีเด็ก หมายถึง เด็กที่มีความสนใจหรือถูกบังคับล่อลวงให้ขายบริการทางเพศ หรือถูกชักจูงให้ขายบริการทางเพศ หรือถูกชักจูงให้ตกอยู่ในสภาพที่เสี่ยงต่อการประกอบอาชีพขายบริการทางเพศ

10. เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กที่กระทำความผิดและถูกควบคุมอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามกฎหมาย ตลอดถึงเด็กที่ดัดจริตนอกสมรส ซึ่งมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย การทอดทิ้งทารก

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ และ องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (อ้างถึงใน <http://www.childthai.org/cic/cc011-4.htm> : สืบค้น 14 ตุลาคม 2550) เห็นว่าเด็กด้อยโอกาส (Under Privileged Children หรือ Disadvantaged Children) เป็นเด็กในกลุ่มที่อยู่ในภาวะประสบกับความยากลำบาก (Children in especially difficult circumstances) และต้องการความช่วยเหลือจากสังคมเป็นพิเศษอย่างมากจึงสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. เด็กถูกละเมิดสิทธิ เป็นกลุ่มเด็กที่ขาดโอกาสในการพัฒนาและดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ในสถานภาพที่ด้อยกว่าเด็กโดยทั่วไป รวมทั้งถูกกระทำการในลักษณะของการละเมิดสิทธิที่เด็กควรพึงได้รับอีกด้วย โดยแบ่งเป็น

1.1 เด็กถูกทารุณ หมายถึง เด็กที่ถูกทำอันตรายหรือคุกคามต่อสุขภาพหรือสวัสดิภาพ โดยบุคคลอื่น ด้วยการทำให้บาดเจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจ ด้วยการกระทำทารุณทางเพศ

1.2 แรงงานเด็ก หมายถึง เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนในการทำงานหรือไม่ก็ตาม ในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการผลิต พาณิชยกรรมและการบริการ และงานขนส่ง

1.3 โสเภณีเด็ก หมายถึง เด็กทั้งหญิงและชายที่มีอายุ 15 ปี และต่ำกว่า ซึ่งประกอบอาชีพหารายได้จากการให้บริการทางเพศ

1.4 เด็กถูกข่มขืน หมายถึง เด็กอายุ 15 ปี และต่ำกว่าที่ถูกกระทำอาชญากรรมที่ กระตุ้นพฤติกรรมทางเพศ หรือมีแนวโน้มไปในเรื่องเพศ ซึ่งผู้กระทำนั้นกระทำอย่างบังคับ มีการขู่ เชื้อต่อเด็ก เพื่อจะให้เด็กตอบสนองความต้องการทางเพศของคนโดยเด็กนั้นไม่ยินยอม

2. เด็กถูกปล่อยปละละเลย เป็นกลุ่มที่เสียเปรียบและขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนา ตามวัย ตลอดจนเป็นกลุ่มที่สังคมมักไม่ค่อยให้ความสนใจ หรือเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร โดยแบ่งเป็น

2.1 เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ยากจนมาก

2.2 เด็กถูกทอดทิ้งและเด็กกำพร้า

2.3 เด็กเร่ร่อน

2.4 เด็กถูกรุกรมกรก่อสร้าง

2.5 เด็กในสลัม

2.6 เด็กชนกลุ่มน้อย

3. เด็กประพฤติดนไม่สมควร ทั้งอาจเนื่องจากลักษณะของตัวเด็กสภาพปัญหาทาง ครอบครัว หรือความประพฤติที่ไม่ถูกต้อง หรือเบี่ยงเบนจากหลักเกณฑ์ของสังคม ซึ่งอาจส่งผลให้ เกิดปัญหาทางสังคมได้ในที่สุด ประกอบด้วย

3.1 เด็กติดสารเสพติดและสารระเหย

3.2 เด็กมั่วสุมในสถานบันเทิงและสถานเริงรมย์

3.3 เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส

4. เด็กพิการทางกายและสติปัญญา ได้แก่

4.1 เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น

4.2 เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

4.3 เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย

4.4 เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

2.2 รูปแบบการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

รูปแบบการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ในแง่ของการให้บริการ การศึกษานั้น เป็นสิ่งที่สำคัญมากอย่างหนึ่งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกลจักรสำคัญในการทำให้ หลักการ แนวคิด ทฤษฎีได้รับการแปลเป็นความจริงในที่สุด รูปแบบของการให้บริการการศึกษา เพื่อเด็กด้อยโอกาสเท่าที่ปรากฏในประเทศต่างๆ มีอยู่มากมาย บางรูปแบบก็จะเหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมหนึ่ง ในขณะที่อาจไม่เหมาะสมกับอีกสภาพแวดล้อมหนึ่ง ดังนั้นจึงต้องดูเงื่อนไข ประกอบที่ทำให้รูปแบบของการให้บริการการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามสามารถ สรุปได้ว่ามีอยู่ห้ารูปแบบหลัก (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ : 2542) คือ

1. การให้บริการในรูปแบบโรงเรียนปกติ
2. การให้บริการในรูปแบบพิเศษสำหรับเด็กด้อยโอกาสโดยตรง
3. การให้บริการการศึกษาที่เชื่อมระหว่างโรงเรียนปกติและสถาบันอื่น ๆ ทั้งนี้ เพื่อมุ่งให้นำข้อเด่นที่จะได้รับในแต่ละรูปแบบมาเสริมกัน เพื่อให้ผู้รับบริการได้รับสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้ครบถ้วนมากขึ้น
4. การให้บริการที่แฝงอยู่กับกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมการศึกษาที่แฝงในการทำงาน กิจกรรมการศึกษาที่แฝงในกิจกรรมทางศิลปะ วัฒนธรรม เป็นต้น รูปแบบนี้จะเรียกได้ว่าไม่เน้นที่รูปแบบ
5. การให้บริการซึ่งผสมผสานหลายๆ รูปแบบ โดยมุ่งเน้นให้มีความหลากหลาย ครอบคลุม และอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มสหวิชาชีพ ชุมชน ครอบครัว และตัวเด็กเองในกระบวนการทั้งหมด

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้จัดทำนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อให้เด็กด้อยโอกาสมีโอกาสเข้ารับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่นเดียวกับเด็กปกติทั่วไป การให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส จึงต้องมีรูปแบบและวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับสภาพชีวิตและความต้องการของเด็ก ทั้งที่เป็นการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาคามอรรถาศัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา : 2548)

1 การจัดการศึกษาในระบบ เป็นการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสที่มีปัญหาชีวิตที่ไม่รุนแรงมากนัก หากได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานบางส่วนก็จะแก้ปัญหาการเข้ารับบริการการศึกษาของเด็กได้ เป็นรูปแบบที่มุ่งจัดการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1.1 รูปแบบการเรียนร่วม เป็นการจัดการเรียนร่วมที่เด็กด้อยโอกาสเข้าเรียนร่วมชั้นเรียนเดียวกัน มีมาตรฐานการเรียนแบบเดียวกันกับเด็กปกติ รูปแบบนี้เน้นให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดบริการเสริมแก่เด็กด้อยโอกาส โดยจัดทำโครงการที่มุ่งบริการเสริมแก่เด็กด้อยโอกาสเป็นการเฉพาะ เช่น โครงการอาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพเพื่อการมีรายได้ระหว่างเรียน โครงการขอสนับสนุนเงินทุนและทรัพยากรจากชุมชนหรือโครงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กด้อยโอกาสได้รับบริการเป็นกรณีพิเศษ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เด็กเหล่านี้สามารถได้รับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับเด็กปกติทั่วไปได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถเรียนจนจบหลักสูตรได้อย่างราบรื่น

1.2 รูปแบบโรงเรียนเฉพาะหรือการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้การช่วยเหลือเฉพาะเด็กด้อยโอกาส โดยรัฐจัดการศึกษาแบบให้เปล่า ตั้งแต่ระดับชั้น

ประถมศึกษาถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งในลักษณะอยู่ประจำ และไป – กลับ ใช้หลักสูตรปกติของกระทรวงศึกษาธิการ การศึกษาสงเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่เน้นให้บริการและการเลี้ยงดู การพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองเด็กด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาและดูแลให้พ้นจากวงจรของปัญหา ลดความเสี่ยงต่อการออกกลางคัน หรือหลุดจากระบบการศึกษา ช่วยให้เด็กด้อยโอกาสได้รับบริการทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่ การจัดในรูปแบบนี้ต้องใช้งบประมาณค่อนข้างมาก

2 การจัดการศึกษานอกระบบ เป็นการจัดบริการการศึกษาในลักษณะที่เป็นการให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส โดยจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ทั้งในเรื่องคุณสมบัติของผู้เรียน สถานที่เรียน วิธีการเรียน รวมทั้งการวัดผลและประเมินผลการเรียนโดยส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ การพัฒนาตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาต่อเนื่อง ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

2.1 การจัดหลักสูตรวิชาสามัญ เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้เด็กด้อยโอกาสได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาลักษณะการจัดมีความยืดหยุ่นในวิธีการเรียน สถานที่เรียน และเวลาเรียน เพื่อเชื่อมต่อสภาพปัญหาและความพร้อมของผู้เรียนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่มีความต้องการจะศึกษาในวิชาสามัญเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาในระดับสูงต่อไป

2.2 การจัดหลักสูตรวิชาชีพ เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้เด็กด้อยโอกาสได้รับความรู้และประสบการณ์ด้านวิชาชีพ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว รูปแบบนี้เหมาะสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่ต้องการความรู้ เพื่อประกอบอาชีพหารายได้โดยไม่ต้องใช้เวลาในการศึกษามากนัก

2.3 การจัดหลักสูตรวิชาสามัญและหลักสูตรวิชาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาส ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน จะเป็นผู้ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการจัดหลักสูตรดังกล่าว เพื่อสนองความต้องการผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้ตามความจำเป็น

2.4 การจัดหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กำหนดสาระการเรียนรู้เฉพาะ ให้มีความสอดคล้องกับผู้ด้อยโอกาสบางประเภท เช่น กลุ่มเด็กเร่ร่อน เด็กถูกกรรมกรก่อสร้าง เด็กในสถานสงเคราะห์ เด็กในชุมชนแออัด เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นต้น ลักษณะการจัดมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนแบบบูรณาการ ผสมผสานเนื้อหาสาระให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3 การจัดการศึกษาด้านอาชีพ เน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ทั่วไป โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น การเรียนรู้จากป้ายโฆษณา วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ พิพิธภัณฑสถาน แหล่งสถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ

2.3 สภาพการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

เด็กด้อยโอกาสทุกคนต้องการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเหมือนเด็กปกติทั่วไป เพื่อพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีทั้งในด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาชีพ ด้านความรู้ทั่วไป ด้านคุณธรรมศีลธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม และสามารถดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเป็นปกติ มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี สามารถที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองตลอดจนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและไม่เป็นปัญหาต่อประเทศในอนาคต

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส มีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายหน่วยงาน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร / มูลนิธิต่าง ๆ รูปแบบการให้บริการมีหลากหลาย ซึ่งจะจัดตามสภาพพื้นที่ สภาพความต้องการของผู้เรียน และตามความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตแต่มีเป้าหมายหลัก เพื่อให้เด็กด้อยโอกาสทุกคน / ทุกประเภทได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา : 2548) ดังเช่น

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ได้จัดการศึกษาของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านวิชาสามัญ
2. ด้านวิชาชีพ

โดยดำเนินการจัดการศึกษาในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทุกศูนย์ฝึก ซึ่งในปัจจุบันมีทั้งหมด 17 ศูนย์ และดำเนินการในสถานพินิจบางแห่งที่ความเหมาะสมของสภาพการณ์

1. การดำเนินการจัดการศึกษาด้านวิชาสามัญ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้ประสานงานกับสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน และได้นำหลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียนมาจัดดำเนินการสอนให้กับเด็กและเยาวชน ซึ่งหน่วยงานสถานพินิจแต่ละแห่งจะมีการจำแนกเด็กและเยาวชนตามระดับการศึกษาด้วย เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนตรงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยเปิดสอนในหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และใช้รูปแบบการเรียนการสอน 2 ลักษณะ คือ ศูนย์ฝึกบางแห่งที่มีอาคารสถานที่และบุคลากรเพียงพอจะดำเนินการสอนแบบชั้นเรียน บางศูนย์ที่บุคลากรมีจำกัดก็จัดการเรียนการสอนแบบวิธีเรียนทางไกล นอกจากนี้ในส่วนของเด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาแล้วถูกจับกุมดำเนินคดี จนศาลมีคำพิพากษาเด็ดขาดแล้ว สถานพินิจจะเอื้อประโยชน์ให้กับเด็กและเยาวชนไปศึกษาต่อภายนอกสถานพินิจโดยวิธีเข้าไปเรียนกลับ (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน : 2534) เพื่อให้เด็กได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันในศูนย์บางแห่งมีเยาวชนศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น

2. การดำเนินการจัดการศึกษาวิชาชีพ กรมพินิจได้ประสานความร่วมมือกับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน สำนักบริหารงานการศึกษา นอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานจังหวัด เพื่อจัดฝึกอบรมวิชาชีพให้กับเด็กและเยาวชน เช่น นอกจากนี้ในส่วนของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีนักวิชาการและฝึกอบรมวิชาชีพประจำหน่วยงานทุกแห่ง เพื่อทำหน้าที่ฝึกอบรมวิชาชีพให้กับเด็กและเยาวชน เช่น ช่างตัดผม ช่างตัดเย็บ ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ ช่างเชื่อมโลหะ ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ ช่างศิลปหัตถกรรม จำพวกงานปั้น งานประดิษฐ์ การประกอบอาหาร การสอนดนตรี และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาฝึกให้กับเด็กและเยาวชน เช่น นวดแผนไทย ผ้าบาติก ผ้ามัดย้อม งานแกะสลัก เครื่องจักสาน ฯลฯ

นอกจากการจัดการเรียนการสอนด้านวิชาสามัญและวิชาชีพแล้ว กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการศึกษา เช่น การจัดหาทุนการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ การจัดตั้งกองทุนเด็กในศูนย์ฝึกและอบรมทุกแห่ง การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต กิจกรรมทัศนศึกษานอกสถานที่ การบริการสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น การบริจาคโลหิต การพัฒนาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ราชการ กิจกรรมบรรพชาสามเณรเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯลฯ

กมลินทร์ พินิจภูวนล ได้เสนอสาระสำคัญที่ควรบัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของเด็กด้อยโอกาสที่จะได้รับการศึกษาบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกันกับเด็กโดยทั่วไป โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้เด็กด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาโดยการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของแต่ละคน มีโอกาสได้รับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาชีพ ด้านความรู้ทั่วไป ด้านกฎหมาย ด้านคุณธรรมศีลธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นปกติมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี สามารถที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองตลอดจนเพื่อสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ (กมลินทร์ พินิจภูวนล : 2541)

1. หน้าที่หลักของรัฐ

- คุ้มครองสิทธิในการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสอย่างเสมอภาคและยุติธรรม
- ขยายบริการทางการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้กว้างขวางขึ้นแก่เด็กด้อยโอกาส
- กำหนดมาตรการช่วยเหลือเป็นพิเศษสำหรับเด็กด้อยโอกาส ให้เข้าถึงบริการทางการศึกษา รวมทั้งมีมาตรการป้องกันการออกจากระบบโรงเรียนกลางคัน

- เสริมสร้างความรู้ความสำคัญของการศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาส
- ปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเด็กด้อยโอกาส
- ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสอย่างกว้างขวาง
- ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ การพัฒนาบุคลากร ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆตามความเหมาะสมแก่ผู้เข้าร่วมดำเนินการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส
- ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส

2. ระบบการศึกษา

- รัฐต้องจัดแบ่งประเภทกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับเด็กด้อยโอกาสโดยมีองค์ประกอบสำคัญเหมือนการศึกษาโดยทั่วไป ได้แก่ การจัดการศึกษาในโรงเรียน การจัดการศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยในฐานะเป็นพื้นฐานรองรับ มีความยืดหยุ่นและหลากหลาย ครอบคลุมปัญหาและความต้องการของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างกว้างขวาง

3. วิธีการจัดการศึกษา

- รัฐต้องเปิดโอกาสให้คนจากทุกส่วนในสังคม ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา ชุมชน ท้องถิ่น ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน และประชาชน ได้เข้ามามีบทบาทและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างแท้จริง

4. การสนับสนุนและความช่วยเหลือ

- รัฐต้องสนับสนุนด้านงบประมาณ เงินอุดหนุนหรือส่งเสริม “ กองทุนการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส ” เพื่อส่งเสริมให้คนจากทุกส่วนในสังคมสามารถจัดบริการการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งติดตามกำกับดูแลให้มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีความโปร่งใสในการดำเนินงาน
- รัฐต้องสนับสนุนให้มีนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการให้การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส
- รัฐต้องให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ โดยการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากรทั้งของรัฐและเอกชนเพื่อให้มีศักยภาพในการดำเนินการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- รัฐต้องปรับปรุงกฎระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น

5. การดำเนินงานของรัฐและการสร้างเครือข่าย

- รัฐต้องตั้งหน่วยงานขึ้นเพื่อกำกับดูแลการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสเป็นการเฉพาะ เพื่อรวบรวมข้อมูล หาวิธีการบรรเทาปัญหา จัดการบริหารการศึกษาแบบพิเศษแก่เด็กด้อยโอกาส ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย เพื่อตอบสนองกับปัญหา ความต้องการและธรรมชาติของเด็กด้อยโอกาสได้มากขึ้น

- รัฐต้องประสานงานและสร้างเครือข่าย (โดยหน่วยงานที่ตั้งขึ้น) กับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาส เพื่อให้เกิดเครือข่ายในการจัดการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

- รัฐต้องจัดทำนโยบายและแผนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสขึ้น โดยเฉพาะ เพื่อเอื้อประโยชน์แก่เด็กด้อยโอกาสในแต่ละกลุ่มให้ได้รับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมและได้ผลดีมากที่สุด

อาชัญญา รัตนอุบล ได้ให้แนวทางการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาสตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (อาชัญญา รัตนอุบล : 2547) ดังนี้

ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้คือ จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความถนัดของผู้เรียน จัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการคิด และจัดทำกรวิจัยเพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

ด้านการจัดเนื้อหาหลักสูตรคือ จัดเนื้อหาความรู้ด้านการดำรงชีวิต จัดเนื้อหาความรู้ด้านทักษะและวิชาชีพ และจัดเนื้อหาความรู้ด้านความรู้ทั่วไป

ด้านการประเมินผลผู้เรียนคือ จัดประเมินพัฒนาการของผู้เรียน จัดประเมินผู้เรียนหลากหลายวิธี และจัดประเมินผลผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ด้านการมีส่วนร่วมของทุกองค์กรคือ จัดให้ภาครัฐมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการศึกษา และจัดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการศึกษา

และด้านการจัดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนคือ จัดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และจัดงบประมาณในการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้

3. ระบบการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่มีหน้าที่ส่งเสริม พิทักษ์ คุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัวและชุมชน ตลอดจนดำเนินการด้านคดีอาญา คดีครอบครัว กำกับ ปกครอง และการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนา และสงเคราะห์ให้แก่เด็กและเยาวชน ในกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกตั้งข้อหาว่ากระทำความผิดโดยไม่ได้รับการประกันตัวจะต้องถูกควบคุมอยู่ในสถานแรกรับเด็กและเยาวชน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนั้นๆ และถ้าศาลพิพากษาเด็กและเยาวชนนั้นว่ามีความผิด จะต้องส่งเด็กและเยาวชนไปฝึกอบรมที่ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขตต่างๆ ตามคำสั่งศาล

โครงสร้างของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ประกอบไปด้วยหน่วยงานหลักอันเป็นสถานที่ในการควบคุมดูแลและฝึกอบรมเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลโดยให้การปรึกษา แก้ไข บำบัด และฟื้นฟู สงเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม ให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพต่างๆ ตลอดจนการจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการเพื่อสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง และมีสุขภาพจิตที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเด็กและเยาวชนสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เป็นเด็กและเยาวชนที่มีความบกพร่องในพฤติกรรม ขาดการดูแลเอาใจใส่ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้เกิดโอกาสในการกระทำความผิดสูง ด้วยเหตุที่เด็กและเยาวชนมีปัญหาด้านพฤติกรรม ไม่สามารถควบคุมการดำเนินชีวิตให้เป็นปกติได้ในเรื่องของการศึกษา เด็กและเยาวชนไม่สามารถศึกษาเล่าเรียนในระบบได้ ในระหว่างการถูกควบคุมตัวให้ฝึกอบรม เด็กและเยาวชนจะได้รับการศึกษาสายสามัญ และการฝึกวิชาชีพต่างๆ การทำกิจกรรมบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูพฤติกรรมต่างๆ ตามโปรแกรมที่หน่วยงานนั้นๆ กำหนด แต่ในปัจจุบันการจัดการเรียนสายสามัญ และการฝึกวิชาชีพในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ใช้หลักสูตรการศึกษาและการฝึกวิชาชีพโดยคำนึงถึงความจำเป็นของการนำไปประกอบอาชีพภายหลังปล่อยตัว ซึ่งจำนวนหลักสูตรที่มีไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนที่มีความถนัด และความสนใจที่แตกต่างกัน และในบางหลักสูตรไม่สามารถเปิดทำการเรียนการสอนได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวและมาตรา 38 วรรค 6 ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 อนุญาตให้เด็กและเยาวชนในคดีที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเด็ดขาดแล้ว ออกไปศึกษาในสถานศึกษาประเภทไปมานอกศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ตามหลักสูตรที่เด็กและเยาวชนมีความสนใจ ถนัด สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ตามที่ผู้พิพากษาศาลเยาวชนแล้วแต่กรณีให้ความเห็นชอบแล้ว เพื่อส่งเสริมให้เด็กและ

เยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ได้รับทางเลือกในการศึกษาสายสามัญและการฝึกวิชาชีพจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ และได้รับประกาศนียบัตรการสำเร็จหลักสูตรการศึกษาทั้งสายสามัญและสายวิชาชีพที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากหน่วยงานของรัฐเพื่อนำไปประกอบอาชีพภายหลังปล่อยตัว ซึ่งกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน คาดว่าจะได้ประโยชน์ที่ส่งผลต่อเด็กและเยาวชนและหน่วยงาน ดังนี้

- เด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ได้รับการศึกษาหรือการฝึกวิชาชีพจากหน่วยงานที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ

- เด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนได้รับประกาศนียบัตรการสำเร็จหลักสูตรการศึกษา หรือการฝึกวิชาชีพจากหน่วยงานที่รัฐรับรองวิทยฐานะ

- เด็กและเยาวชนมีความภาคภูมิใจในการได้รับการศึกษาหรือการฝึกวิชาชีพที่ตนเองเลือก

- เด็กและเยาวชนได้นำความรู้จากการศึกษา หรือการฝึกวิชาชีพไปประกอบอาชีพภายหลังการปล่อยตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ได้แนวทางและรูปแบบการบำบัด แก่ใจ ฟันฟู และสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ที่มีประสิทธิภาพอีกรูปแบบหนึ่ง

การดำเนินการให้เด็กและเยาวชนออกไปศึกษาในสถานศึกษาประเภทไปมาของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน จำนวน 17 แห่ง ได้ประสบปัญหาคล้ายคลึงกัน สรุปได้ดังนี้

- เยาวชนบางรายขาดความรับผิดชอบ ไม่ตรงต่อเวลา กลับเข้าศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนล่าช้าหลังเลิกเรียน

- เยาวชนบางรายลักลอบนำของผิดระเบียบเข้ามาภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ทั้งโดยสมัครใจและถูกบังคับขู่เข็ญจากเยาวชนที่อยู่ภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

- เยาวชนไม่ตั้งใจเรียนทำให้ผลการเรียนไม่ผ่าน

- ระยะเวลาที่เด็กและเยาวชนฝึกอบรมไม่ตรงกับระยะเวลาที่สถาบันการศึกษาเปิดสอน ต้องรอภาคการเรียนใหม่ซึ่งขาดโอกาสหรือเมื่อถึงภาคการเรียนใหม่เด็กและเยาวชนได้รับการปล่อยตัวแล้ว

- เด็กและเยาวชนบางรายเมื่อไปเรียนปรับตัวเข้ากับนักเรียนอื่นไม่ได้ รู้สึกอับอาย กลัวเพื่อน สังคมไม่ยอมรับ

- ไม่มีงบประมาณสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านการเรียนแก่เด็กและเยาวชน

- ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบางแห่งมีจำนวนบุคลากรจำกัดและมีปัญหาเรื่องยานพาหนะ ไม่เอื้อต่อการดำเนินการ
- เด็กและเยาวชนที่ไปเรียนเมื่อกลับมายังศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบางแห่งต้องทำกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เพื่อให้ครบตามแผนการฝึกอบรม ซึ่งทำให้เด็กและเยาวชนไม่ค่อยมีเวลาทำการบ้านหรือกิจกรรมที่ตนเรียน
- เมื่อเด็กและเยาวชนไปเรียนผู้ปกครองจะใช้โอกาสในการไปเยี่ยมเยียนโดยพลการ ซึ่งอาจเกิดปัญหาที่ทางศูนย์ไม่ทราบ
- ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบางแห่งยังไม่มีแหล่งความรู้ หรือห้องสมุดที่มีหนังสือเอื้อต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่เด็กและเยาวชนไปเรียน

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบางแห่งเลิกดำเนินการจัดการเรียนการสอนประเภทไปมานอกสถานพินิจหรือลดจำนวนเด็กและเยาวชนที่ส่งออกไปเรียน หรือมีเกณฑ์การคัดกรองที่มีความละเอียดมากขึ้น ทำให้กลุ่มเป้าหมายลดลง และที่สำคัญในปัจจุบันกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้ประสานความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน อาทิ การศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานการอาชีวศึกษา สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน วิทยาลัยสารพัดช่าง องค์การอิสระ ตลอดจนอาชีพต่างๆ ภายในท้องถิ่นซึ่งประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

3.1 การจัดการศึกษาในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำหรับกลุ่มเป้าหมายในเรือนจำ/ทัณฑสถานและสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 เป็นต้นมา ซึ่งในการดำเนินงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน สถานศึกษาที่จัดการศึกษานอกโรงเรียน จะจัดการศึกษาสนองตอบความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย และสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กรมราชทัณฑ์และกรมพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชนร่วมกันจัดการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว เพื่อพัฒนาความรู้และคุณภาพชีวิต ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน : 2549)

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2543 ได้บัญญัติให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนควบคุมตัวเด็กและเยาวชนตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและ

เยาวชนจึงถูกกำหนดขึ้นเป็นสถานที่ที่รับเด็กและเยาวชนเข้ารับการฝึกอบรมตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลว่ากระทำความผิดและสมควรถูกควบคุมตัวไว้เพื่อให้การฝึกอบรมโดยมีระยะเวลาในการฝึกอบรมแตกต่างกันออกไปตามที่ศาลกำหนด (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน : 2545) และตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (ก) ดำเนินการด้านควบคุมดูแล บำบัด แก้ไข พื้นฟู ป้องกัน พัฒนาพฤตินิสัยและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เข้ารับการฝึกอบรม
- (ข) ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือเพื่อพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก
- (ค) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ดังนั้นเพื่อให้การควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และสอดคล้องกับนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนรวมทั้งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรือข้อกำหนดอื่นๆขององค์การสหประชาชาติที่ให้คำรับรองไว้ ศูนย์ฝึกและอบรมจึงควรมีจุดมุ่งหมายหรือหลักการโดยทั่วไปดังนี้

1. เพื่อควบคุมตัวและให้การฝึกอบรมเป็นไปตามคำสั่งของศาลหรือตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
2. เพื่อให้เกิดเท่าเทียมกันในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และหลักสิทธิมนุษยชน
3. เพื่อให้การศึกษอบรมและฝึกวิชาชีพ การบำบัดแก้ไขฟื้นฟู กำหนดแนวทางในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ตามสภาพปัญหาและความจำเป็น ตลอดจนการสงเคราะห์ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้สำนึกตนและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมและดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข
4. เพื่อให้การบริหารจัดการภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กและเยาวชนเป็นสำคัญ รวมทั้งบุคลากรทุกคนต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชน และการปกป้องคุ้มครอง
5. เพื่อให้การบำบัดแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีทักษะในการดำรงชีวิต มีจริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวและผู้อื่นได้อย่างปกติสุข
6. เพื่อให้การศึกษาด้านวิชาสามัญ วิชาชีพ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพและใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต

ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจึงมีภารกิจในการควบคุมดูแลเด็กและเยาวชนที่ศาลสั่งให้ฝึกอบรมในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ในเรื่องความเป็นอยู่ (การกินอยู่หลับนอน) ตลอดจนการเสริมสร้างพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม โดยจัดอบรมให้ความรู้ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ ตลอดจนการอบรมนิสัยกล่อมเกล่าจิตใจให้กลับตนเป็นพลเมืองดี ให้การรักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย การจัดนันทนาการเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต ตลอดจนการดำเนินการสงเคราะห์ภายหลังปล่อยตัว ดังนั้น การดำเนินงานโดยทั่วไปของสถานฝึกและอบรมจึงเป็นรูปแบบของบ้านผสมโรงเรียน โดยในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจะมีพ่อบ้านแม่บ้านทำหน้าที่คอยให้การดูแลเอาใจใส่ให้เด็กได้รับความอบอุ่น มีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และพยาบาลซึ่งร่วมกันทำหน้าที่ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ ยังมีครูผู้สอนซึ่งทำหน้าที่สอนวิชาสามัญ วิชาชีพ และการส่งเสริมสุขภาพพลานามัยและจริยธรรมให้แก่เด็ก

1. โปรแกรมการฝึกอบรม

ในศูนย์ฝึกและอบรมฯ ทั่วไปของประเทศไทยรับเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาให้เข้ารับการฝึกอบรมโดยที่คำสั่งเรื่องระยะเวลาในการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนแต่ละราย จะไม่เท่ากัน คือมีตั้งแต่ 1 เดือน ไปจนกระทั่งถึง 2 ปี หรือหากคดีที่มีความรุนแรงมาก ศาลอาจจะสั่งให้ฝึกอบรมจนถึงอายุ 24 ปีบริบูรณ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าช่วงระยะเวลาการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนจะแตกต่างกัน ดังนั้นศูนย์ฝึกและอบรมฯ จึงจำเป็นต้องจัดให้มีระบบการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับระยะเวลาที่หลากหลายในการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนตามคำสั่งศาล รวมทั้งการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนแต่ละรายให้มีความชัดเจน โดยสามารถแบ่งโปรแกรมการฝึกอบรมออกเป็น 3 โปรแกรมใหญ่ๆ ได้ดังนี้คือ

1. โปรแกรมการฝึกอบรมระยะสั้น มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 1 – 6 เดือน
2. โปรแกรมการฝึกอบรมระยะกลาง มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 6 เดือน – 18 เดือน
3. โปรแกรมการฝึกอบรมระยะยาว มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 1 ปี – 2 ปี หรือมากกว่า

การจัดโปรแกรมลักษณะเช่นนี้ก็เพื่อจัดให้เหมาะสมกับกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับคำสั่งเรื่องระยะเวลาการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน และเพื่อความชัดเจนในการจัดกิจกรรมการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูที่มีความเหมาะสมกับระยะเวลาและเงื่อนไขของเด็กและเยาวชนแต่ละรายที่ได้จากผลการจำแนกประเภท

2. ขั้นตอนตามโปรแกรมการฝึกอบรม

โปรแกรมการฝึกอบรมจัดแบ่งออกเป็น 3 ขั้นคือ ขั้นการปฐมนิเทศ ขั้นการฝึกอบรม และขั้นเตรียมการก่อนปล่อย เพื่อประโยชน์ใน 2 ด้านคือ ด้านการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูซึ่งสามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น และด้านการบริหารจัดการในเรื่องความเสี่ยงในการควบคุมดูแล โดยทั้ง 2 ส่วนนี้จะต้องสอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

การจัดระบบการฝึกอบรมและการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเป็นระบบที่จัดแบ่งเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมออกเป็น 3 ขั้น ตามระดับความเสี่ยง ดังนี้

1. ระดับความเสี่ยงสูง เรียกว่า ขั้นการปฐมนิเทศ
2. ระดับความเสี่ยงปานกลาง เรียกว่า ขั้นการฝึกอบรม
3. ระดับความเสี่ยงต่ำ เรียกว่า ขั้นเตรียมการก่อนปล่อย

การจัดระบบแบบนี้เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงการลดระดับความเสี่ยงเพื่อให้เกิดความเชื่อใจหรือไว้วางใจมากขึ้น โดยเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานซึ่งจะเกี่ยวข้องไปถึงการจัดระดับการควบคุมดูแลหรือการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน โดยการจัดกลุ่มเด็กและเยาวชนตามระดับความเสี่ยงหรือตามกลุ่มซึ่งได้จัดตามขั้น และจะเป็นการแบ่งวิธีการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูและป้องกันการสับสนในการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กและเยาวชนในแต่ละขั้นตอน

1. ขั้นการปฐมนิเทศ เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมใหม่จะถูกจัดให้อยู่ในระดับความเสี่ยงสูงเพราะว่ายังไม่ได้ปรับตัวหรือแสดงความสนใจในโปรแกรมการฝึกอบรมของศูนย์ฝึกและอบรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของศูนย์ฝึกและอบรมที่จะต้องทำการกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนมีความสนใจที่จะฝึกอบรม ถึงแม้ว่าเด็กและเยาวชนยังไม่ได้เรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับเด็กและเยาวชนอื่นๆ ในศูนย์ฝึกและอบรม แต่ก็อาจจะมีโอกาสได้รับความเดือดร้อนจากเด็กและเยาวชนอื่นๆ ดังนั้นเด็กและเยาวชนที่อยู่ในขั้นนี้จะต้องจัดให้อยู่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่อย่างใกล้ชิดและการปฏิบัติต่อกันระหว่างเด็กและเยาวชนควรจะได้รับ การดูแลอย่างเข้มงวด

2. ขั้นการฝึกอบรม ภายหลังจากที่เด็กและเยาวชนมีความสนใจในโปรแกรมการฝึกอบรมและมีการพัฒนาการเรียนรู้ที่จะดำเนินชีวิตในศูนย์ฝึกและอบรมแล้ว เด็กและเยาวชนจะได้เลื่อนขั้นมาอยู่ในขั้นนี้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนด้วยกันในขั้นนี้จะได้รับอนุญาตให้อยู่ในระดับปกติคือไม่เข้มงวดเท่ากับขั้นการปฐมนิเทศ โดยในขั้นการฝึกอบรมนี้มีเป้าหมายเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้พยายามปรับปรุงตนเองและได้แสดงบทบาทตามที่คาดหวังไว้ว่าจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ตามแผนการบำบัดแก้ไขเป็นรายบุคคล

3. ขั้นเตรียมการก่อนปล่อย เมื่อระดับความเสี่ยงของเด็กและเยาวชนลดลงจนเชื่อใจได้ว่าเด็กและเยาวชนสามารถสร้างความสัมพันธ์ได้อย่างอิสระมากขึ้นแล้ว เด็กและเยาวชน

จะถูกเลื่อนขึ้นมาอยู่ในขั้นเตรียมการก่อนปล่อย ในขั้นนี้เด็กและเยาวชนจะได้รับการสร้างหรือสนับสนุนให้ช่วยเหลือเด็กและเยาวชนอื่น ๆ ในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูโดยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหาส่วนตัวและเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหามาโดยการให้คำแนะนำแก่เด็กและเยาวชนอื่น ๆ ตามกลุ่มบำบัดที่จัดให้ เจ้าหน้าที่จะมีหน้าที่รับผิดชอบในการควบคุมดูแลสถานการณ์และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกให้เกิดขึ้นในระหว่างกลุ่มเด็กและเยาวชน

ถ้าเด็กและเยาวชนไม่สามารถผ่านมาถึงขั้นเตรียมการก่อนปล่อย จะไม่ได้รับการพิจารณาให้ปล่อยก่อนกำหนด จะเห็นได้ว่าการกำหนดขั้นตอนการฝึกอบรมดังกล่าวจะเป็นตัวที่ช่วยกระตุ้นสร้างแรงจูงใจให้เด็กและเยาวชนพยายามปรับปรุงตนเองในระหว่างเข้ารับการฝึกอบรม และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอก นอกจากจะเป็นสิ่งที่สร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นแล้วยังช่วยให้การบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

3. กิจกรรมหลักที่จัดขึ้นในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจะต้องจัดให้มีกิจกรรมหลักสำหรับการบำบัดแก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ที่เกี่ยวข้องกับระบบการดำเนินชีวิตภายนอก ตามวัยและวุฒิภาวะ เพื่อช่วยให้เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมไม่ขาดโอกาสในด้านต่างๆ เช่นเดียวกับเมื่อเด็กและเยาวชนเหล่านี้ได้ใช้ชีวิตอยู่ภายนอกสถานควบคุม กิจกรรมหลักที่จัดขึ้นภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจัดแบ่งได้ดังนี้

1. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่เด็กและเยาวชน ได้แก่ การจัดให้มีกระบวนการรับตัว การจัดอาหารและสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวันตามมาตรฐานที่กำหนด การจัดหอพัก การจัดสถานที่และวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ การจัดครูที่ปรึกษา การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย การติดต่อผู้ปกครองและการเยี่ยม การจัดบริการทางด้านสังคมสงเคราะห์ และการปล่อยตัว

2. การจำแนกประเภท เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมของเด็กและเยาวชนเพื่อที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์และวางแผนการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลรวมทั้งกำหนดแนวทางบำบัดแก้ไข โดยคำนึงถึง การศึกษา การฝึกวิชาชีพ ความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะช่วยให้เด็กและเยาวชนได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม

3. การจัดการศึกษาด้านวิชาสามัญและการฝึกวิชาชีพ การเรียนวิชาสามัญมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไม่ต้องออกจากระบบโรงเรียน และเป็นการให้โอกาสแก่เด็กและเยาวชนที่เสียโอกาสจากการกระทำความผิดได้ศึกษาเล่าเรียนต่อและได้ประกอบอาชีพที่ดี ส่วนการฝึกอาชีพมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เห็นถึงความสำคัญในการใช้แรงงานและงานด้านอุตสาหกรรม การฝึกวิชาชีพเพื่อการปรับทัศนคติ ศักยภาพ มีทักษะและสามารถเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมได้ และมีมาตรฐานด้านงานอาชีพเช่นเดียวกับบุคคลที่อยู่สังคมภายนอก

การศึกษาวิชาสามัญที่จัดให้มีขึ้นในศูนย์ฝึกและอบรมจะใช้หลักสูตรการเรียนการสอนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีทั้งแบบชั้นเรียน แบบทางไกล พบกลุ่มสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และแบบศึกษาด้วยตนเอง ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนด้านการฝึกวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้นจะใช้หลักสูตรที่มีจำนวนชั่วโมง ตั้งแต่ 10 – 480 ชั่วโมง หลักสูตรระยะกลาง ตั้งแต่ 480 – 640 ชั่วโมง และหลักสูตรระยะยาวตั้งแต่ 640 – 1600 ชั่วโมง โดยจะใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และหลักสูตรของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเป็นหลัก

4. การบำบัดแก้ไขฟื้นฟูและการแนะแนวการดำเนินชีวิต เป็นการแก้ไขความประพฤติ ที่เสียหายของเด็กและเยาวชนและเสริมสร้างศักยภาพเพื่อให้สามารถปฏิบัติตนในทางสร้างสรรค์และปฏิบัติตนตามกฎหมายภายหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้ว การจัดกิจกรรมบำบัดแก้ไขฟื้นฟูจะต้องจัดให้ตามความจำเป็นของเด็กและเยาวชนแต่ละราย และจัดให้มีการแนะนำด้านการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นการฝึกอบรมด้านสังคม โดยจัดให้มีการฝึกอบรมวินัยในการดำเนินชีวิตในสังคม สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือยังไม่เท่าทันสังคม ซึ่งจะช่วยให้เด็กและเยาวชนปรับปรุงวิธีการคิดและทัศนคติที่มีต่อการดำเนินชีวิตได้ดีขึ้น

5. การส่งเสริมสุขภาพพลานามัย เป็นการให้ความรู้และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีสุขภาพแข็งแรงขณะที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยจัดให้มีการตรวจสุขภาพกายและจิต การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขศึกษา การดูแลรักษาสุขภาพอนามัยเบื้องต้น การป้องกันโรคติดต่อ การเสริมสร้างพลานามัยให้กับเด็กและเยาวชนจะปฏิบัติทุกวัน โดยจัดให้มีการออกกำลังกายทุกวัน การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเล่นกีฬาต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคี การเรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างมีกติกาหรือมีข้อกำหนดโดยใช้กีฬาเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ระหว่างเด็กและเยาวชนด้วยกัน

6. การจัดกิจกรรมนอกหลักสูตร มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การทำงานเป็นกลุ่ม เรียนรู้วิธีการช่วยเหลือประสานงานกับผู้อื่นและปลูกฝังการใช้ชีวิตแบบประชาธิปไตย และการอยู่ร่วมกัน การปรับทัศนคติและการค้นหาสุนทรียภาพเพื่อการพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจของเด็กและเยาวชน รวมทั้งการพัฒนาความสามารถพิเศษ และการมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเด็กและเยาวชนรวมทั้งเจ้าหน้าที่ และเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ลักษณะของกิจกรรมนอกหลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมชมรม ด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ ลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น กิจกรรมการแข่งขันต่าง ๆ เช่น กีฬา การแข่งขันประกวด การเขียนเรียงความ การแต่งคำกลอน การพูดปราศรัย การได้วาที ฯลฯ รวมทั้งการเข้าค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การทัศนศึกษานอกสถานที่ การอบรมด้านศาสนา จริยธรรมและศีลธรรม โดยการเชิญวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกมาให้การอบรมแนะนำเด็กและเยาวชนอย่างสม่ำเสมอ การให้บริการแก่ชุมชนหรือสังคมภายนอก ฯลฯ

4. ระยะเวลาการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกอบรม

จากโปรแกรมการฝึกอบรมที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีโปรแกรมหลักอยู่ 3 โปรแกรม คือ โปรแกรมการฝึกอบรมระยะสั้น โปรแกรมการฝึกอบรมระยะกลาง และโปรแกรมการฝึกอบรมระยะยาว สามารถนำมากำหนดขั้นตอนตามโปรแกรมการฝึกอบรมได้ดังนี้

1. โปรแกรมการฝึกอบรมระยะสั้น มีระยะเวลาการฝึกอบรม ตั้งแต่ 1 – 6 เดือน โดยแบ่งเป็นขั้นปฐมนิเทศ 1 เดือน ขั้นการฝึกอบรม 2 – 4 เดือน และขั้นเตรียมการก่อนปล่อย 1 เดือน
2. โปรแกรมการฝึกอบรมระยะกลาง มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 6 – 18 เดือน โดยแบ่งเป็นขั้นปฐมนิเทศ 1 เดือน ขั้นการฝึกอบรม 5 - 12 เดือน และขั้นเตรียมการก่อนปล่อย 3 เดือน
3. โปรแกรมการฝึกอบรมระยะยาว มีระยะเวลาการฝึกอบรมตั้งแต่ 18 – 24 เดือน โดยแบ่งเป็นขั้นปฐมนิเทศ 1 เดือน ขั้นการฝึกอบรม 13 – 16 เดือน และขั้นเตรียมการก่อนปล่อย 3 เดือน

3.2 การจัดการศึกษาในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต่างประเทศ

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล (2543 : 80 - 150) ศึกษาการจัดการศึกษาทางเลือกโดยศูนย์การเรียนรู้ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนต่างประเทศ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการจัดการศึกษาของสถานพินิจฯ ต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย สิงคโปร์และญี่ปุ่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 กรณีศึกษา : ประเทศสหรัฐอเมริกา

การจัดการศึกษาในสถานฝึกและอบรมของเมืองโพล รัฐฟลอริดา (Polk County Juvenile Boot Camp) จะใช้เวลาในการเรียนอย่างน้อยวันละ 5 ชั่วโมงของแต่ละวัน วิชาที่จัดให้เรียน ได้แก่ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เพศศึกษาและคอมพิวเตอร์ ทุกห้องเรียนจะมีคอมพิวเตอร์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ เพื่อช่วยในการสอน คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษา ครูฝึกจะอยู่ในห้องเรียนด้วยและพร้อมที่จะช่วยเหลืออาจารย์ที่มาสอนทันทีถ้าจำเป็น ในแต่ละวันจะใช้เวลาประมาณ 60 นาที สำหรับการให้คำปรึกษา ปัญหาแบบกลุ่ม โดยการว่าจ้างที่ปรึกษาผู้ได้รับใบอนุญาตเกี่ยวกับด้านสุขภาพจิตมาเป็นที่ปรึกษา สัปดาห์ละ 3 ครั้ง โดยเน้นการบำบัดแบบใช้เหตุผล ส่วนอีก 2 ครั้งเน้นการบำบัดแก้ไข การตัดสินใจ เสพติด ในกรณีจำเป็นอาจจัดให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล เยาวชนบางคนจะถูกเลือกให้เป็นตัวเตอร์

เพื่อช่วยอาจารย์ที่สอนและเพื่อนเยาวชนด้วยกัน เยาวชนจะต้องอยู่ในความสงบตลอดเวลาที่อยู่ระหว่างการฝึกและอบรม เรียกว่ากฎการเงียบ ยกเว้นขณะที่อยู่ในห้องเรียนและขณะให้คำปรึกษา

ระยะเวลาในการฝึกและอบรมประมาณ 4 เดือน การประเมินผล

ความก้าวหน้าในการฝึกและอบรมใช้วิธีเลื่อนระดับเป็น 4 ระดับ โดยใช้สีหมวก 4 สีเป็นสัญลักษณ์ การวัดผลจะต้องมีความก้าวหน้าด้านการฝึกแบบทหาร การปฏิบัติตามคำปรึกษาแนะนำ ด้านจิตวิทยาและด้านการศึกษา จึงจะได้รับการปรับระดับขึ้นและเปลี่ยนสีหมวก คณะผู้ให้การบำบัดแก้ไข จะต้องจัดประชุมประเมินผลความก้าวหน้าของเยาวชนแต่ละคน เดือนละครั้ง ประกอบด้วยเยาวชน ผู้ปกครอง ครูฝึก ผู้ให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยา และผู้สอดคล้องดูแลหลังปล่อยจากสถานฝึกและอบรม แล้ว จัดทำรายงานข้อเสนอแนะผลการฝึกอบรมของเยาวชนเพื่อรายงานให้หัวหน้าสถานฝึกและอบรม ผู้ช่วยหัวหน้าสถานฝึกและอบรมและครูฝึก เพื่อพิจารณาว่าเยาวชนควรที่จะได้รับการเลื่อนระดับสูงขึ้นหรือไม่ และจะมีการจัดพิธีมอบหมวกสีใหม่ให้แก่เยาวชนที่มีความก้าวหน้า สำหรับเยาวชนที่ไม่ได้เข้ารับการเลื่อนระดับจะได้รับการเตือนเป็นลายลักษณ์อักษรในสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข โดยจะให้เวลา 7 – 14 วันในการแก้ไขข้อบกพร่องนั้น หากยังไม่สามารถแก้ไขให้เป็นที่น่าพอใจแล้ว เยาวชนนั้นจะถูกลดระดับสีหมวกไปหนึ่งขั้นหรือซ้ำชั้นในหมวกสีเดิม เมื่อมีความก้าวหน้าจนได้เปลี่ยนสีหมวกไปเป็นลำดับที่สอง (ผ่านการฝึกมาประมาณ 30 วัน) จะได้รับสิทธิพิเศษเพิ่มขึ้นเช่น ได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์ได้ 5 นาทีต่อสัปดาห์ ได้รับการเยี่ยมจากครอบครัวได้นาน 1 ชั่วโมง และจะมีเวลาเป็นส่วนตัว 1 ชั่วโมงต่อวัน เมื่อได้เปลี่ยนสีหมวกไปเป็นลำดับที่ 3 (ผ่านการฝึกประมาณ 60 วัน) เยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรมจะได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์ได้นาน 10 นาทีต่อสัปดาห์ สามารถรับจดหมายได้เพิ่มมากขึ้น สามารถเก็บรูปภาพอื่นไว้ได้และมีกลุ่มสังสรรค์ได้ ในเดือนที่ 4 ครูฝึกจะเริ่มใช้วิธีฝึกความซื่อสัตย์ โดยให้โอกาสผู้เข้ารับการฝึกอบรมลงโทษตนเองเมื่อประพฤติตนผิดระเบียบโดยการวัดพื้นจนกว่าครูฝึกจะบอกให้หยุด เยาวชนจะต้องผ่านทุกขั้นตอนของการฝึกและอบรมจึงจะสามารถเข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อกลับเข้าสู่ชุมชน

เจ้าหน้าที่ของสถานฝึกและอบรม

1. หัวหน้าสถานฝึกและอบรม จะเป็นเจ้าหน้าที่บริหารของหน่วยงานนาวิกโยธินที่เกาะแพร์ริส และจบการศึกษาปริญญาโททางด้านจิตวิทยา หรือเคยเป็นเจ้าหน้าที่แก้ไขและฟื้นฟูที่มีประสบการณ์นาน 15 ปี
2. ผู้ช่วยหัวหน้าสถานฝึกและอบรม จะเป็นเจ้าหน้าที่จากสำนักงานอำเภอ และได้รับใบรับรองจากรัฐในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการแก้ไขและฟื้นฟู มีหน้าที่ควบคุมดูแลการฝึกในแต่ละวัน

3. เลขานุการของสถานฝึกและอบรม เป็นผู้ทำหน้าที่งานธุรการของสถานฝึกและอบรม

4. ครูฝึกส่วนใหญ่จะเคยเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่แก้ไขฟื้นฟูซึ่งเป็นผู้ใหญ่ เคยผ่านการเป็นทหาร

5. ครูฝึกอาวุโส 4 คน คัดเลือกขึ้นมาจากครูฝึก มีหน้าที่ดูแลควบคุมการฝึกอบรมและสังเกตความก้าวหน้าของเยาวชนแต่ละคน

6. อาจารย์ที่สอนทางด้านวิชาการ ว่าจ้างและควบคุมโดยคณะกรรมการโรงเรียนประจำเมืองโพค

7. ที่ปรึกษาทางด้านจิตวิทยาจะต้องมีใบอนุญาตให้ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต ว่าจ้างโดยมลรัฐ

8. พยาบาลมีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับสุขภาพของเยาวชน

ในกรณีที่ครูฝึกที่ยังไม่ได้รับใบรับรองจากรัฐจะต้องจัดให้มีการฝึกและอบรมเพิ่มเติม โดยเจ้าหน้าที่บำบัดแก้ไขฟื้นฟู โดยจะต้องได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมเป็นเวลา 550 ชั่วโมง ส่วนเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ จะต้องได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติม เป็นเวลา 640 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่ของสถานฝึกและอบรมทุกคนจะต้องได้รับการอบรมเกี่ยวกับนโยบายของกรมยุติธรรมเพื่อเยาวชน และเทคนิคการป้องกันเหตุวิกฤติเป็นเวลา 40 ชั่วโมง โดยใน 40 ชั่วโมงนี้จะได้รับการอบรมเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อถือ การดูแลเอาใจใส่ ความเป็นพลเมืองของชาติ ความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน ความเคารพ ความรับผิดชอบและความศรัทธา โดยให้นำหัวข้อดังกล่าวไปอบรมให้กับเยาวชนด้วย

การวัดผล

การวัดความก้าวหน้าของเยาวชนที่เข้าสู่โปรแกรมการฝึกและอบรม มีวิธีวัดผล 3 วิธี คือ

1. จำนวนหน่วยกิตที่ได้รับขณะเรียนอยู่ในสถานฝึกและอบรม
2. เกรดเฉลี่ยที่ได้ในระหว่างเรียนอยู่ในสถานฝึกและอบรม
3. ความก้าวหน้าในการเรียนจนได้รับประกาศนียบัตรการศึกษาทั่วไป

นอกเหนือจากการวัดผลทั้ง 3 วิธี ดังกล่าวข้างต้นแล้ว อาจวัดผลได้จากการที่เยาวชนสามารถสมัครสอบเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนหรือสามารถสมัครเข้าฝึกวิชาชีพในสถาบันต่าง ๆ

3.2.2 กรณีศึกษา : ประเทศสหราชอาณาจักร

โปรแกรมการศึกษาในสถาบันฝึกอบรมเยาวชนผู้กระทำผิด ได้จัดการเรียนการสอนในห้องเรียน หรือจัดตัวต่อตัวให้ในวันธรรมดาช่วงเย็นและวันหยุด การจัดการศึกษา

อยู่บนพื้นฐานของความเหมาะสมและต้องเป็นการส่งเสริมความรับผิดชอบ ทั้งต้องเพิ่มทักษะแก่ผู้ถูกควบคุม เพื่อให้ผู้ถูกควบคุมเตรียมความพร้อมกลับสู่สังคมต่อไป

สำหรับผู้ถูกควบคุมที่อายุต่ำกว่า 17 ปี หลักสูตรการศึกษาและอบรมระหว่างวันธรรมดาในแต่ละสัปดาห์ต้องมีระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 15 ชั่วโมง

สำหรับผู้ถูกควบคุมที่อายุตั้งแต่ 17 ปีขึ้นไป ที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ หรือสติปัญญาอ่อน จะต้องจัดการศึกษาพิเศษที่เหมาะสมต่อความต้องการในระหว่างวันธรรมดา

สำหรับผู้ถูกควบคุมหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป ที่ต้องคำพิพากษาจำคุก หรือถูกจำคุกเพราะการผิดใจใจ ศาลอาจส่งไปควบคุมในสถาบันฝึกอบรมเยาวชนผู้กระทำ ความผิดแทนการจำคุก จะได้รับการบริการด้านการศึกษา หากผู้ถูกคุมขังมีความประสงค์ที่จะพัฒนา การศึกษาของตน

หลักสูตรการฝึกอบรม

ต้องดำเนินการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมในสถาบันฝึกอบรมเยาวชนผู้กระทำ ความผิดขึ้น ตามคำสั่งของ Secretary of States

หลักสูตรการฝึกอบรมดังกล่าวต้องส่งเสริมให้ผู้ถูกควบคุมมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และการส่งเสริมทักษะเพื่อพัฒนาผู้ถูกควบคุมให้สามารถประกอบอาชีพที่ เหมาะสม ภายหลังจากได้รับการปล่อยตัวต่อไป

หลักสูตรการฝึกอบรมต้องเน้นให้ผู้ถูกควบคุมเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ตัวอย่างหลักสูตรการศึกษาของทางสถาบันฝึกอบรมเยาวชนผู้กระทำผิด สวิน เฟน ฮอล ได้แก่

- การบำบัดการกระทำผิดทางเพศ ซึ่งเป็นโปรแกรมหลักใช้เวลารวม 90 หน่วย
- ทักษะการรับรู้ การใช้เหตุผล และการฟื้นฟู รวม 35 หน่วย
- ทักษะการพัฒนาความคิด รวม 20 หน่วย
- การควบคุมความโกรธ รวม 8 หน่วย
- การจัดกลุ่มบำบัด หรือพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำ ความผิดรวม 5 วัน โดยมุ่งเน้นเนื้อหาป้องกันการคิดยาเสพติด สุรา หรืออันตราย
เนื่องมาจากพฤติกรรมการขับรถ เป็นต้น

นอกจากนี้ มีวิชาพลศึกษาซึ่งไม่เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรของสถาบันแห่งนี้ โดยผู้เลือกเรียนวิชานี้จะได้รับหน่วยกิต 2 หน่วย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบมี 2 คน คนหนึ่งจะรับผิดชอบดูแลในห้องกายบริหาร ส่วนอีกคนหนึ่งจะดูแลการเล่นที่เล่นเป็นทีมในโรงยิมหรือสนามกีฬา โดยปกติ

ในแต่ละสัปดาห์จะจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาพลศึกษา 1 ชั่วโมงในช่วงวันธรรมดา และ 2 ชั่วโมงในช่วงวันหยุด

3.2.3 กรณีศึกษา : ประเทศญี่ปุ่น

การจัดการศึกษาสำหรับการแก้ไข บำบัด พิ้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในสถานฝึกอบรมของประเทศญี่ปุ่น มีดังนี้

1) สภาพการดำเนินงาน

สถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. Primary training school จัดให้สำหรับเด็กอายุ 14 - 16 ปี
2. Middle training school จัดให้สำหรับเด็กอายุ 16 - 20 ปี
3. Special training school จัดให้สำหรับเด็กอายุ 16 - 23 ปี ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการการศึกษาเป็นพิเศษ เช่น อาจมีปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายหรือจิตใจ ในระดับที่ไม่รุนแรง

4. Medical training school จัดให้สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกาย หรือจิตใจอย่างรุนแรง

ในปี ค.ศ. 1977 สถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชน ได้ปรับปรุงการแก้ไขบำบัด โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อปรับปรุงโปรแกรมการฝึกอบรมระยะสั้น สำหรับผู้กระทำผิดกฎหมาย จราจร และความผิดอื่นที่เป็นฐานความผิดเล็กน้อยไม่รุนแรง
2. เพื่อพัฒนาและจัดเตรียมการศึกษาที่เหมาะสมในสถานพินิจแต่ละแห่ง โดยให้มีหลักสูตรแนะแนวเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การศึกษาทางด้านอาชีพ การศึกษาวิสามัญทั่วไป และการศึกษาพิเศษ ตลอดจนโปรแกรมการทำผิดด้านร่างกาย และจิตใจสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีปัญหา

การเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น ยังผลให้สถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนในญี่ปุ่น มีลักษณะเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ (โดยใช้ระยะเวลาในการให้การฝึกอบรมเป็นเกณฑ์) ได้แก่

1. สถานฝึกอบรมระยะสั้น ซึ่งรับเด็กที่กระทำผิดเล็กน้อยไม่รุนแรง โดยจัดฝึกอบรมอย่างเข้ม ระหว่าง 4-5 เดือน
2. สถานฝึกอบรมระยะยาว จัดไว้สำหรับเด็กที่มีความประพฤติร้ายแรงกว่ากลุ่มแรก ซึ่งการฝึกอบรมระยะสั้นไม่เพียงพอสำหรับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเด็กและเยาวชนได้ โดยมีช่วงเวลาการฝึกอบรมประมาณ 2 ปี

2) รูปแบบการจัดการศึกษาเด็กและเยาวชนในสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชน

สถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชน มีภารกิจในการบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชน โดยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนทั้งการศึกษาสายสามัญและการฝึกหัดอาชีพ ร่วมกับการบำบัดรักษาทางการแพทย์ และการให้การปรึกษาแนะแนวต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต อย่างปกติในสังคม การจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนผู้กระทำความผิดในสถานฝึกอบรมในประเทศ ญี่ปุ่นในด้านต่างๆ มีดังนี้

(1) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนในสถานฝึกอบรมมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจในวิชาสามัญ และความสามารถในการประกอบอาชีพ ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในการดำรงชีวิตอย่างปกติเมื่อกลับเข้าอยู่ในสังคม โดยมุ่งใช้การศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาคriminal เป็นรายบุคคล

(2) หลักสูตรและเนื้อหาสาระ

หลักสูตรการศึกษาในสถานฝึกอบรมจะจัดเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูอย่างกลมกลืนจนดูเหมือนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้เพราะการให้การศึกษาเป็นเครื่องมือหนึ่งของการบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชน ในที่นี้ขอกล่าวถึงโปรแกรมการบำบัดแก้ไขเด็กซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาเท่านั้น เนื่องจากความมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล ดังนั้น สถานฝึกอบรมจึงจัดเตรียมโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนไว้อย่างหลากหลาย มีทั้งหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว โดยโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู นั้นจะใช้วิธีการให้การศึกษาและการพัฒนาทักษะทางสังคม ร่วมกับการบำบัดรักษาทางการแพทย์ ในการนี้ สถานฝึกอบรมแต่ละแห่งมีการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนเป็นลำดับแรกก่อนนำเด็กและเยาวชนเข้าสู่โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การตรวจสภาพร่างกาย การทดสอบทางจิต การสัมภาษณ์ เป็นต้น โดยใช้ข้อมูลการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนในขั้นตอนที่บ้านจำแนกเด็กและเยาวชน ได้จำแนกไว้แล้ว (ในการเสนอความเห็นต่อศาล ในระหว่างการพิจารณาคดี) มาพิจารณาประกอบด้วย แต่การจำแนกประเภทในขั้นตอนนี้จะมีความแตกต่างจากการจัดจำแนกในครั้งนั้นในรายละเอียด กล่าวคือ การจำแนกของบ้านจำแนกเด็กและเยาวชน เป็นไปเพื่อกำหนดแนวทางอย่างกว้างๆ ว่าควรจะใช้วิธีการใดสำหรับเด็กและเยาวชนผู้นั้น เช่น ปลดปล่อยโดยมีเงื่อนไข หรือให้ฝึกอบรมในสถานฝึกอบรมต่างๆ เป็นต้น แต่การจำแนกประเภทในขั้นตอนของสถานฝึกอบรม เป็นไปเพื่อกำหนดว่าเด็กและเยาวชนนั้นมีความเหมาะสมหรือสมควร จะเข้ารับการฝึกอบรมในโปรแกรมใด และเพื่อกำหนดระยะเวลาการอยู่ฝึกอบรมในสถานฝึกอบรม

อย่างคร่าวๆ ว่าระยะสั้น หรือระยะยาว (การกำหนดระยะเวลาการฝึกอบรมที่แน่นอนจะขึ้นอยู่กับผล
การประเมินความก้าวหน้าในการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนแต่ละคนเป็นระยะๆ ด้วย)

โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่จัดให้สำหรับเด็กและเยาวชนในญี่ปุ่นนั้น
จะหลากหลายมาก ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสทางเลือกให้แก่เด็กและเยาวชนสามารถเลือก
โปรแกรมการฝึกอบรมได้ตามความต้องการและเหมาะสม โปรแกรมที่จัดไว้จะหลากหลายจน
ครอบคลุมลักษณะที่แตกต่างกันของเด็กและเยาวชนแต่ละราย

โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมีทั้งโปรแกรมระยะสั้นและระยะยาว
โปรแกรมระยะสั้นจะมีไว้สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกฎหมายในฐานความผิดเล็กน้อย
เช่น ผิดกฎหมายควบคุมการจราจร การจับขังโดยประมาทจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บ เป็นต้น
หากความผิดฐานที่รุนแรงกว่านั้นหรือพิจารณาแล้วเห็นว่า เด็กควรได้รับการแก้ไขโดยใช้เวลานาน
จะใช้โปรแกรมต่างๆ ในระยะยาว หากพิจารณาหลักสูตรระยะยาว พบว่าโปรแกรมส่วนใหญ่เป็น
โปรแกรมที่มุ่งทางด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะทางสังคม โปรแกรมที่มุ่งการบำบัดรักษาทาง
การแพทย์มีเพียงโปรแกรมเดียวเท่านั้น

โปรแกรมทางด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะทางสังคม ได้แก่

1. การศึกษาสายสามัญ หลักสูตรนี้เป็นการจัดการศึกษาวิชาสามัญ
เหมือนกับโรงเรียนปกติทั่วไป โดยจัดเป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอน
ปลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนที่ต้องการศึกษาต่อหลังจากได้รับการปล่อยตัว
จากสถานฝึกอบรมแล้ว สถานฝึกอบรมแต่ละแห่งอาจจัดได้ทั้ง 2 ระดับ หากได้รับงบประมาณ
สนับสนุนจากรัฐบาล (ผ่านกระทรวงยุติธรรม) อย่างเพียงพอหรือบางแห่งจะจัดเพียงระดับเดียว
นักเรียนในสถานฝึกอบรมที่สำเร็จการศึกษาสายสามัญจะได้รับการรับรองให้สามารถสอบเข้า
มหาวิทยาลัยได้เหมือนนักเรียนปกติ

2. การศึกษาสายอาชีพและการแนะแนวอาชีพ หลักสูตรนี้มีไว้เพื่อให้การ
ฝึกอบรมเกี่ยวกับอาชีพตามที่กำหนดในกฎหมายการฝึกอบรมด้านอาชีพ สำหรับการศึกษาสายอาชีพ
สถานฝึกอบรมแต่ละแห่งสามารถกำหนดรายวิชาบรรจุเข้าในหลักสูตรสายอาชีพของสถานฝึกอบรม
ได้โดยอิสระ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น ความต้องการของตลาดแรงงาน วัตถุประสงค์ใน
การประกอบการ เป็นต้น การศึกษาสายอาชีพนี้จัดไว้สำหรับใน primary training school และ middle
training school อย่างไรก็ตาม การจัดการฝึกอบรมด้านอาชีพจะพยายามจัดตามความต้องการของเด็ก
และเยาวชนมากที่สุด หากอาชีพที่เด็กและเยาวชนต้องการฝึกไม่มีกำหนดใน โปรแกรมการฝึกอบรม
สถานฝึกอบรมสามารถเสนอความต้องการมายังกระทรวงยุติธรรม ซึ่งจะพยายามจัดเตรียมการ
ฝึกอบรมอาชีพให้เป็นไปตามความต้องการของเด็กและเยาวชนมากที่สุด

3. การศึกษาเพื่อแนะนำการดำเนินชีวิต เป็นโปรแกรมการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตของตนเองและอยู่รอดในสังคมได้อย่างมีความสุข หลักสูตรนี้จึงต้องอาศัยนักจิตวิทยาการศึกษา นักสังคมสงเคราะห์ ครูแนะแนว เป็นผู้แนะแนวเด็กและเยาวชน

4. การศึกษาพิเศษ เป็นหลักสูตรที่จัดไว้สำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องการการบำบัดรักษาทางด้านจิตใจหรืออารมณ์

(3) ด้านการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. โปรแกรมที่จัดให้เด็กและเยาวชนจะมีทั้งระยะสั้นและระยะยาวขึ้นอยู่กับระยะเวลาการฝึกอบรม ซึ่งจะพิจารณาตามฐานความผิดว่ารุนแรงหรือไม่ และในแต่ละระยะจะจัดประเภทการศึกษาสายสามัญสำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องการเรียนสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องการเรียนสายอาชีพ การศึกษาพิเศษ สำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ โปรแกรมการศึกษาที่จัดไว้สำหรับเด็กและเยาวชนจะมีความหลากหลายมาก เพื่อเพิ่มทางเลือกในการฝึกอบรมให้เด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนสามารถเลือกโปรแกรมการศึกษาได้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของคนได้มากขึ้น เมื่อเด็กและเยาวชนเลือกโปรแกรมการศึกษาของตนได้แล้ว เด็กและเยาวชนจะได้เรียนตามโปรแกรมนั้นๆ จนจบหลักสูตร แต่เด็กและเยาวชนมีสิทธิที่จะเปลี่ยนโปรแกรมการศึกษาได้เมื่อพบว่าตนเองไม่ชอบ แต่ระยะเวลาการฝึกอบรมจะต้องเริ่มต้นใหม่ เด็กและเยาวชนจะเรียนตามโปรแกรมการศึกษาที่เลือกเพียง 1 โปรแกรม เช่น ถ้าเลือกเรียนสายสามัญก็จะเรียนสายสามัญอย่างเดียว ถ้าเลือกสายอาชีพก็จะเรียนสายอาชีพอย่างเดียวและเลือกเพียงวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่ง เช่น ช่างเชื่อม ช่างกลคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2. มีการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคลเป็นลำดับแรกว่าเด็กและเยาวชนคนใดมีความเหมาะสมที่จะจัดเข้าในโปรแกรมการศึกษาแบบใด โดยคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กและเยาวชนแต่ละคน เกณฑ์ในการจัดเด็กและเยาวชนเข้ามาสู่หลักสูตรต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้ให้ จะจำแนกตามความต้องการของเด็กและเยาวชน ร่วมกับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญในสถานฝึกอบรมที่ได้จากวิธีการต่างๆ เช่น การตรวจสอบสภาพร่างกาย การทดสอบทางจิตวิทยา เป็นต้น

3. การจัดการเรียนการสอนในสถานฝึกอบรมจะมีทั้งการเรียนการสอนภายในสถานฝึกอบรม โดยครูผู้สอนหรือวิทยากรที่รับเชิญจากภายนอก และวิธีการอนุญาตให้เด็กและเยาวชนสามารถไปศึกษา หรือฝึกงานในสถาบันการศึกษา หรือสถานประกอบการภายนอกได้

ชั่วคราว โดยจัดให้เรียนเฉพาะในเวลากลางวันและกลับเข้ามาพักภายในสถานฝึกอบรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การพิจารณาความเหมาะสมเป็นรายๆ ไป นอกจากนี้ภายในสถานฝึกอบรมมีการจัดการเรียนการสอนแบบทางไกล ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ โดยเด็กและเยาวชนสามารถเรียนได้อย่างเด็กปกติทั่วไปและไม่ต้องออกไปภายนอกสถานฝึก อย่างไรก็ตาม สถานฝึกอบรมอาจสำรวจความต้องการในการศึกษาของเด็กและเยาวชน แล้วเสนอไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุน ซึ่งอาจมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อเพิ่มทางเลือกในการศึกษาได้ตามความต้องการของเด็กและเยาวชนได้มากขึ้น

4. การเรียนการสอนมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชนรายบุคคล เห็นได้จากการกำหนดตารางการเรียนการสอนของเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล ซึ่งแตกต่างกัน เช่น การจัดเด็กและเยาวชนเข้าชั้นเรียนจะแบ่งเป็นกลุ่มเล็กๆ เพียงไม่กี่คน แต่มีหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มเกิดจากการรวมเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการในการเรียนหลักสูตรและวิชาเดียวกันและจะเรียนในเวลาเดียวกัน การจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนมีความยืดหยุ่น ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถเรียนหรือประกอบกิจกรรมตามตารางของตนได้ทุกคน โดยถ้ามีครูและห้องเรียนตอบสนองอย่างเพียงพอ และการจัดเวลาของเด็กและเยาวชนจะมีความยืดหยุ่น เช่น หากเด็กและเยาวชนบางคนต้องพบนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ในเวลาที่จะเข้าห้องเรียน ก็สามารถพบได้เป็นต้น

5. การเรียนการสอนไม่เพียงมุ่งเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจในวิชาการสามัญ หรือความสามารถในการประกอบอาชีพ (แล้วแต่เด็กและเยาวชนจะเลือกเรียน) แต่จะสอดแทรกหลักสูตรและวิชาต่างๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การเสริมสร้างพัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันไปด้วย โดยจัดสร้างสนามกีฬาในร่ม กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมทางสังคม และการบำเพ็ญประโยชน์ควบคู่กันไปด้วย รวมทั้งการจัดบรรยากาศของสถานที่และภายในห้องเรียนให้เหมือนเด็กและเยาวชนอยู่ในสภาพแวดล้อมปกติ

(4) ด้านครูผู้สอน

ครูผู้สอนในสถานฝึกอบรมส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาด้านศึกษาศาสตร์ ในสาขาที่ตนทำการสอน บางส่วนสำเร็จการศึกษาทางด้านจิตวิทยา และครูที่เข้ามาสอนได้ในสถานฝึกอบรมจะต้องผ่านการสอบคัดเลือก โดยสอบข้อเขียนและการสัมภาษณ์ (จะทดสอบความรู้ความสามารถทั่วไป และทดสอบความสามารถเฉพาะทางเกี่ยวกับการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาสังคม เป็นต้น) และต้องผ่านการตรวจสอบทางด้านจิตวิทยา เมื่อผ่านการคัดเลือกแล้ว ก่อนการปฏิบัติงานครูผู้สอนจะได้รับการฝึกอบรมความรู้และความพร้อมสำหรับการสอนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเป็นเวลา 3 เดือนและมีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้เป็นระยะๆ ในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งในระดับสูงต้องมีการสอบเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง และเมื่อได้รับการคัดเลือกจะต้อง

ฝึกอบรมเพื่อเตรียมปฏิบัติงานในตำแหน่งนั้นๆ ด้วย สำหรับเนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรมให้แก่ครูผู้สอนก่อนการปฏิบัติงานและขณะปฏิบัติด้านการสอน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กกระทำผิด จิตวิทยาเด็กและจิตวิทยาสำหรับการสอนเด็กที่มีปัญหาและกระทำผิด รวมทั้งความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบำบัดแก้ไขเด็กกระทำผิด ซึ่งเป็นเรื่องที่ครูผู้สอนควรรู้และเข้าใจเพื่อให้เข้าใจเด็กและเยาวชนเพิ่มขึ้นและทำให้การสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(5) ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเด็กและเยาวชนในรายวิชาต่าง ๆ จะใช้วิธีวัดและประเมินผลไม่แตกต่างกับการวัดและประเมินผลในโรงเรียนปกติ กล่าวคือมีการใช้วิธีสอบวัดผลทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติเป็นระยะๆ เพื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และทัศนคติว่าผ่านวัตถุประสงค์การเรียนการสอนที่ตั้งไว้หรือไม่ เมื่อเด็กและเยาวชนผ่านการประเมินตามที่กำหนดแล้ว เด็กและเยาวชนจะได้รับการรับรองว่าผ่านการฝึกอบรมนั้นๆ เช่น ใบรับรองว่าสำเร็จการศึกษาภาคบังคับ ใบรับรองสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือสำเร็จการศึกษาระดับวิชาชีพใดๆ เป็นต้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถนำไปรับรองการสมัครงานของตนได้หลังจากได้รับการปล่อยตัวแล้ว

สำหรับการวัดและประเมินผลเด็กและเยาวชนรวมขอควมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก้าวหน้าเพียงใดหลังจากได้รับการฝึกอบรมแล้ว เพื่อนำไปพิจารณาประกอบการปล่อยตัว จะมีวิธีการโดยการจัดระดับการแก้ไขบำบัดเด็กและเยาวชนเป็น 3 ระดับในแต่ละระดับจะมี 2 ระดับย่อย ได้แก่ ระดับสูง และระดับต่ำ เด็กที่รับเข้ามาใหม่จะเข้าอยู่ในระดับต่ำแล้วเลื่อนไปเป็นระดับที่สูงกว่า หากผลการประเมินมีความก้าวหน้าก็จะได้รับการเลื่อนระดับไปในระดับที่ 2 หากมีความก้าวหน้าระดับมาก ก็อาจจะได้รับการพิจารณาเลื่อนระดับได้ 2 ชั้นในเวลาเดียวกัน แต่หากผลการประเมินเป็นไปในทางที่ไม่ดีก็อาจถูกลดระดับลงได้ การปรับขึ้นและปรับลดระดับโดยปกติจะใช้เวลาพิจารณาพฤติกรรมเดือนละ 1 ครั้ง สำหรับเกณฑ์การประเมินจะพิจารณาจากผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและผลการเรียนประกอบกัน

มีข้อสังเกตว่า การกำหนดระยะเวลาในการฝึกอบรมจะขึ้นอยู่กับการศึกษาของสถานฝึกอบรมนั่นเองอย่างอิสระ ภายหลังการประเมินพัฒนาการของเด็กและเยาวชนโดยไม่ติดขัดกับเงื่อนไขคำสั่งของศาลอย่างเช่นในกรณีประเทศไทย

3.2.4 กรณีศึกษา : ประเทศออสเตรเลีย

การจัดการศึกษาและอบรมวิชาชีพในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีความสำคัญอย่างมากในการอบรมแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด เพื่อให้เด็กและเยาวชนเหล่านี้ สามารถกลับไปอยู่ในสังคมและชุมชนอย่างปกติสุข และเพื่อให้มีโอกาสดูแลต่อหลังปล่อยตัวจากสถานพินิจฯ เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาตามกฎหมายขององค์การสหประชาชาติ

ซึ่งกล่าวถึงการคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ถูกจำกัดเสรีภาพปี ค.ศ. 1990 กฎดังกล่าวสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนที่ถูกควบคุมไว้ฝึกอบรมในสถานพินิจฯ ต้องได้รับการจัดการศึกษาให้สอดคล้องเข้ากับระบบการศึกษา โดยการจัดโปรแกรมการศึกษาและอบรม ต้องคำนึงถึงพื้นฐานทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน รวมถึงความต้องการของเด็กและเยาวชนแต่ละคนในสถานพินิจฯ เพราะเด็กและเยาวชนอาจประสบปัญหาการเรียนรู้

สถานพินิจฯ ทุกแห่งในประเทศออสเตรเลีย มีการจัดโปรแกรมการศึกษา และอบรมวิชาชีพไว้ทุกแห่ง โครงสร้างและคุณภาพของโปรแกรมการศึกษาและอบรมวิชาชีพเหล่านี้ มีความแตกต่างกันในแต่ละรัฐ ส่วนใหญ่แล้ว จะมีโปรแกรมการฝึกอบรมดังนี้

- การฝึกอบรมทักษะในการดำเนินชีวิต
- หลักสูตรการอ่านและเขียน
- หลักสูตรวิชาคณิตศาสตร์
- หลักสูตรเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย
- สอบเทียบประกาศนียบัตรวิชาสามัญ

ส่วนการฝึกอบรมด้านวิชาชีพ โดยทั่วไปแล้วจะมีหลักสูตรต่างๆ ดังนี้

- หลักสูตรวิชาชีพช่างโลหะ
- หลักสูตรวิชาชีพช่างไม้
- หลักสูตรวิชาชีพเกี่ยวกับเครื่องยนต์

สถานพินิจบางแห่งจัดให้มีการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง โดยมีการฝึกอบรมหลักสูตรการศึกษาทางไกล ต่อเนื่องจากหลักสูตรที่เด็กและเยาวชนกำลังศึกษาหรือฝึกอบรมก่อนถูกส่งตัวเข้ารับการอบรมในสถานพินิจฯ สำหรับชุมชนโดยทั่วไปแล้ว เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จะต้องถูกบังคับให้เข้าเรียนในชั้นเรียนปกติ สำหรับเด็กและเยาวชนที่อยู่ภายในสถานพินิจฯ จะจัดให้เรียนในชั้นเรียนปกติเช่นกัน เด็กและเยาวชนที่มีอายุ 15 ถึง 18 ปี มีสิทธิเลือกจะเข้าเรียนในชั้นเรียนหรือไม่ก็ได้ สถานพินิจฯ หลายแห่งพยายามกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างถูกควบคุมเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษา โดยส่วนมากจะสนับสนุนด้วยการให้สิทธิพิเศษแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าเรียน ตัวอย่างเช่น สถานพินิจ Malmesbury Juvenile Justice Centre ในรัฐ Victoria ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าเรียนโดยจะได้รับเงินโบนัสจำนวนหนึ่ง ถ้าเด็กและเยาวชนเหล่านั้นสามารถสำเร็จหลักสูตร

ปัจจัยหลายประการที่ทำให้การศึกษาและการฝึกอบรมของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ ประสบปัญหา เช่นในกรณีเด็กเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในสถานพินิจนานพอที่จะจบหลักสูตรการฝึกอบรม เด็กอาจถูกย้ายจากสถานพินิจฯ แห่งหนึ่งไปยังสถานพินิจฯ อีกแห่งหนึ่งก่อนเรียนสำเร็จหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง นอกจากนั้นเด็กและเยาวชนจำนวนมากเมื่อเข้าสู่สถานพินิจฯ จะมี

ประสบการณ์ที่ไม่ดีจากโรงเรียน หรือระบบการศึกษา ทั้งนี้เพราะเด็กบางคนได้ออกจากโรงเรียนมาเป็นเวลานาน

อุปสรรคต่อการศึกษาของเด็กและเยาวชนจากการโอนย้าย หรือการปล่อยตัวเด็ก และเยาวชนออกจากสถานพินิจฯ การลดอุปสรรคต่อการศึกษาอาจทำได้โดยอนุญาตให้เด็กและเยาวชนออกไปเรียนนอกสถานพินิจฯ ในตอนกลางวันหรือแนะนำเด็กและเยาวชนกลับไปศึกษาต่อหลังปล่อยตัวจากสถานพินิจฯ หรือจัดระบบการศึกษาทางไกลให้ หรือจัดครูเข้ามาสอนตลอดทั้งปี ติดต่อกับประสานงานระหว่างสถานพินิจฯ กับหน่วยงานที่จัดการด้านการศึกษาเด็กและเยาวชน โดยให้เด็กและเยาวชนสามารถได้รับหน่วยกิตของวิชาที่เรียนในสถานพินิจฯ เช่นเดียวกันเมื่อกลับเข้าสู่ระบบการเรียนปกติ

ความแตกต่างด้านเชื้อชาติและวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนปรากฏขึ้นในสถานพินิจฯ ทุกแห่ง บางครั้งก่อให้เกิดปัญหาความยากลำบากในการจัดการศึกษาให้ตรงตามความต้องการของเด็กแต่ละคน เช่นในรัฐ New South Wales พบว่าเด็กที่อยู่สถานพินิจฯ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 ถึงปี ค.ศ. 1993 มีมากกว่า 60 เชื้อชาติและวัฒนธรรม ทั้งพบว่าการจัดการเรียนการสอน และการฝึกอบรมในสถานพินิจฯ เป็นไปอย่างล่าช้า สำหรับการจัดให้เด็กและเยาวชนที่เป็นชนพื้นเมือง สถานพินิจฯ ส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ได้จัดหลักสูตรการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนเผ่าอบอริจิน ชนพื้นเมืองของประเทศออสเตรเลีย ไว้ในหลักสูตรการเรียนของสถานพินิจฯ บางแห่งจัดให้มีเจ้าหน้าที่ชนเผ่าอบอริจิน หรือเจ้าหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ที่ Riverina Juvenile Justice Centre ในรัฐ New South Wales ได้จัดหลักสูตรภาษาของอบอริจิน เช่น วิชาอักษรศาสตร์ ศิลป ดนตรีและเต้นรำ แต่อย่างไรก็ตามโปรแกรมการศึกษายังไม่เพียงพอสำหรับเด็กชนพื้นเมืองที่จะเรียน และได้เสนอวิธีผสมผสาน ระหว่างหลักสูตรการเรียนการสอน การฝึกอบรมวิชาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจฯ โดยเน้นความสำคัญด้านทักษะในการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถกลับไปอยู่ในสังคมและชุมชนอย่างปกติสุข

ได้มีข้อเสนอแนะให้เด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานพินิจฯ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับความต้องการด้านการจัดการศึกษาและอบรมของเด็กและเยาวชน และจัดให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสอภิปรายถกเถียงกัน ในแนวคิดและประเด็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอน ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการให้คำปรึกษา นอกจากนี้ควรจัดให้มีกระบวนการประเมินผลการศึกษาและการประกอบอาชีพ ซึ่งกำหนดโดยเด็กและ เยาวชนเอง และส่งเสริมให้ยอมรับกลไกของสถานพินิจฯ ที่เหมาะสมในแต่ละรัฐ สำหรับเด็กและเยาวชนที่ให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาและ โปรแกรมวิชาชีพ

3.2.5 กรณีศึกษา : ประเทศสิงคโปร์

โปรแกรมอบรมแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. การศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพ

การศึกษาวิชาสามัญ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การให้การศึกษาในระดับสามัญพื้นฐาน เพื่อให้มีความรู้ที่จะศึกษาวิชาชีพต่อไปประกอบอาชีพ และการให้การศึกษาในระดับวิชาสามัญ เด็กและเยาวชนจะต้องผ่านการทดสอบความรู้เพื่อจัดการเรียนให้ตามพื้นฐานความรู้เดิม กระทรวงศึกษาธิการจะรับผิดชอบในการจัดครูผู้สอน อุปกรณ์การเรียน การทดสอบความรู้ ด้วยมาตรฐานเดียวกับเด็กและเยาวชนภายนอกสถานฝึกและอบรม

การศึกษาวิชาชีพ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การสอนที่จัดโดย Vocational Institutional Training Board ผู้จบการศึกษาจะได้รับประกาศนียบัตร ประเภทหนึ่ง อีกประเภท คือ การฝึกวิชาชีพเฉพาะด้าน เป็นวิชาชีพที่ทางสถานฝึกและอบรมไปรับงานมาจากโรงงาน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกหัดทำรวมทั้งมีรายได้

2. การฝึกอบรมด้านศีลธรรม จะจัดให้หน่วยงานทางศาสนาทั้งรัฐและเอกชน เข้าไปให้การอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน ตามลัทธิความเชื่อของแต่ละคนรวมทั้งประกอบกิจกรรมทางศาสนา

3. กิจกรรมสันทนาการและการพักผ่อน จัดให้มีทุกวัน โดยเจ้าหน้าที่สถานฝึกและอบรมเอง นอกจากนี้ยังมีอาสาสมัครทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาจัดกิจกรรมต่างๆ สถานฝึกและอบรมจัดอุปกรณ์กีฬา คนตรี ฯลฯ ไว้ให้เด็กและเยาวชนได้ผ่อนคลายด้วย

4. ความรู้เกี่ยวกับกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

4.1 ประวัติความเป็นมา (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน : 2546)

ในสมัยที่ยังใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 การปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำความผิดตามกฎหมาย ศาลได้แต่พิเคราะห์ถึงความเหมาะสมกับความผิด และความรู้สึกรับผิดชอบของเด็ก ต่อมาในปี พ.ศ. 2450 ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนดัดสันดานขึ้นที่เกาะสีชัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยให้อยู่ในความดูแลของกรมตำรวจ โรงเรียนดังกล่าวเป็นสถานที่ควบคุมเด็กที่กระทำความผิดซึ่งมีอายุระหว่าง 10 – 16 ปี เพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยส่วนที่เสียหายและปลูกฝังนิสัยที่ดี ต่อมาได้โอนกิจการโรงเรียนดัดสันดานให้อยู่ในการดูแลของกรมราชทัณฑ์

ในปี พ.ศ. 2478 ได้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาโดยมีบทบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เด็กที่มีอายุในเขตบังคับ (อายุไม่ครบ 15 ปี) ที่ไม่ได้เรียนในโรงเรียนประถมศึกษาโดยปราศจากเหตุผลอันสมควรไปไว้ในโรงเรียนฝึกอาชีพและต่อมาได้ตรา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติจัดการฝึกอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. 2479 ขึ้นใช้บังคับ โดยมีบทบัญญัติวางวิธีปฏิบัติต่อนักโทษ และเด็กที่ต้องคำพิพากษาให้หนักไปในทางฝึกอบรมไม่ใช่การทำโทษเช่นแต่ก่อน

กรมราชทัณฑ์จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพสำหรับเด็กที่กระทำความผิดที่มีอายุไม่ครบ 18 ปี และแยกควบคุมผู้ต้องโทษครั้งแรกที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ไว้เป็นพิเศษ โดยเปลี่ยนชื่อโรงเรียนคัดสันดานเป็นโรงเรียนฝึกอาชีพ พร้อมย้ายจากเกาะสีชังมาตั้งอยู่ที่ ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนผู้ต้องโทษครั้งแรกที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี ได้จัดตั้งเป็นทัณฑสถานวัยหนุ่ม ต่อมากรมราชทัณฑ์ได้โอนกิจการโรงเรียนฝึกอาชีพให้กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการตามพระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2501 ซึ่งกรมประชาสงเคราะห์ได้รับเด็กไว้ฝึกอบรม ณ เขาวงกตสถานบ้านห้วยโป่ง จังหวัดระยอง ส่วนทัณฑสถานวัยหนุ่มยังคงอยู่กรมราชทัณฑ์

พระราชบัญญัติควบคุมเด็กและนักเรียน พ.ศ. 2481 ได้มีบทบัญญัติกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการเป็นเจ้าหน้าที่จัดการกับเด็กนักเรียน และให้ศาลมีอำนาจปกครอง บิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็ก ที่ใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบเสียหายบางส่วนหรือทั้งหมดได้ และตั้งเจ้าหน้าที่ให้เป็นผู้ปกครองแทนกระทรวงศึกษาธิการ และให้มีสารวัตรนักเรียนออกทำการตรวจตราดูแลความประพฤติของเด็กนักเรียนในกรุงเทพฯ ส่วนกรมประชาสงเคราะห์จัดเป็นที่ให้การเลี้ยงดูและอบรมขึ้น

รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของเด็กที่กระทำความผิดมาโดยตลอดและเห็นว่า บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ยังมีข้อบกพร่องและมีอุปสรรคอยู่หลากหลายประการทั้งกฎหมายที่บัญญัติไว้เฉพาะสำหรับการปฏิบัติต่อเด็กหลังศาลมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ส่วนวิธีปฏิบัติต่อเด็กในระหว่างที่ถูกจับกุมและระหว่างการพิจารณาคดีไม่มีกฎหมายบัญญัติวิธีการไว้ เด็กจึงได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ที่กระทำความผิด ซึ่งเป็นการไม่เหมาะสม และมีผลเสียหายแก่เด็ก จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 กระทรวงยุติธรรมจึงได้จัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลางขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 โดยมีที่ทำการชั่วคราวตั้งอยู่ที่อาคารศาลแขวงพระนครใต้ (เดิม) ส่วนอาคารที่ทำการถาวรได้ก่อสร้างขึ้นในที่ดินราชพัสดุใกล้ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ด้านถนนราชินี

การเปิดทำการศาลคดีเด็กและเยาวชนกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 นับเป็นการเริ่มต้นแห่งระบบการแก้ไขเยาวชนเด็กและเยาวชนที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยแยกปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม สำหรับผู้ใหญ่ ทั้งกฎหมายได้บัญญัติให้มีการสืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะแห่งจิตและสิ่งแวดล้อมทั้งปวงไปพร้อมกับการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งจะทำให้ศาลได้ทราบถึงสาเหตุแห่งการกระทำความผิดก่อนแล้ว จึงใช้มาตรการแก้ไขเด็กและเยาวชนด้วยวิธีที่เหมาะสมเป็นรายบุคคล ต่อมากระทรวงยุติธรรมได้เสนอปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติ

จัดตั้งศาลเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น ซึ่งต่อมาได้ตรา พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2507

รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของสถาบันครอบครัว และเห็นว่าครอบครัวมีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาคดีเด็กและเยาวชน เพื่อพิทักษ์และคุ้มครองสวัสดิภาพของครอบครัว เช่นเดียวกับสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2535 โดยกฎหมายดังกล่าวได้เพิ่มบทบัญญัติให้มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีครอบครัว ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดสากลที่ถือว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานอันสำคัญของชุมชน การดำรงอยู่ของครอบครัว หมายถึง การดำรงอยู่อย่างมั่นคงของสมาชิกทุกคนในครอบครัว และปัญหาครอบครัวย่อมส่งผลกระทบต่อถึงความเป็นอยู่และสภาพจิตใจของทุกคนในครอบครัว รวมทั้งกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนชื่อ ของศาลคดีเด็กและเยาวชนกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและครอบครัว กับสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก เป็นศาลเยาวชนและครอบครัวกับสถานพินิจเด็กและเยาวชน

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งมาตรา 275 บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ขึ้น ซึ่งมีผลให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของศาลเยาวชนและครอบครัว มาอยู่ภายใต้สังกัดของกระทรวงยุติธรรม ตามมาตรา 36 ภายหลังจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมาสังกัดอยู่ภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ในช่วงปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลได้มีการปฏิรูประบบราชการใหม่ โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ขึ้น มีผลทำให้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้รับการยกฐานะเป็นกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยให้มีอำนาจหน้าที่การแบ่งส่วนราชการตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2545 ปัจจุบันมีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เปิดดำเนินการแล้วครบทุกจังหวัด ในปี พ.ศ. 2549

ภารกิจของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีดังนี้

1. ส่งเสริมการพิทักษ์คุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัวและชุมชน โดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การหันเหคดียอกจากกระบวนการยุติธรรม และมาตรการอื่นๆ
2. ดำเนินการด้านคดีอาญา คดีครอบครัว กำกับการปกครองและการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนาและสงเคราะห์ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

3. ประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับชุมชน องค์การภาครัฐและเอกชนทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อการมีส่วนร่วมและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

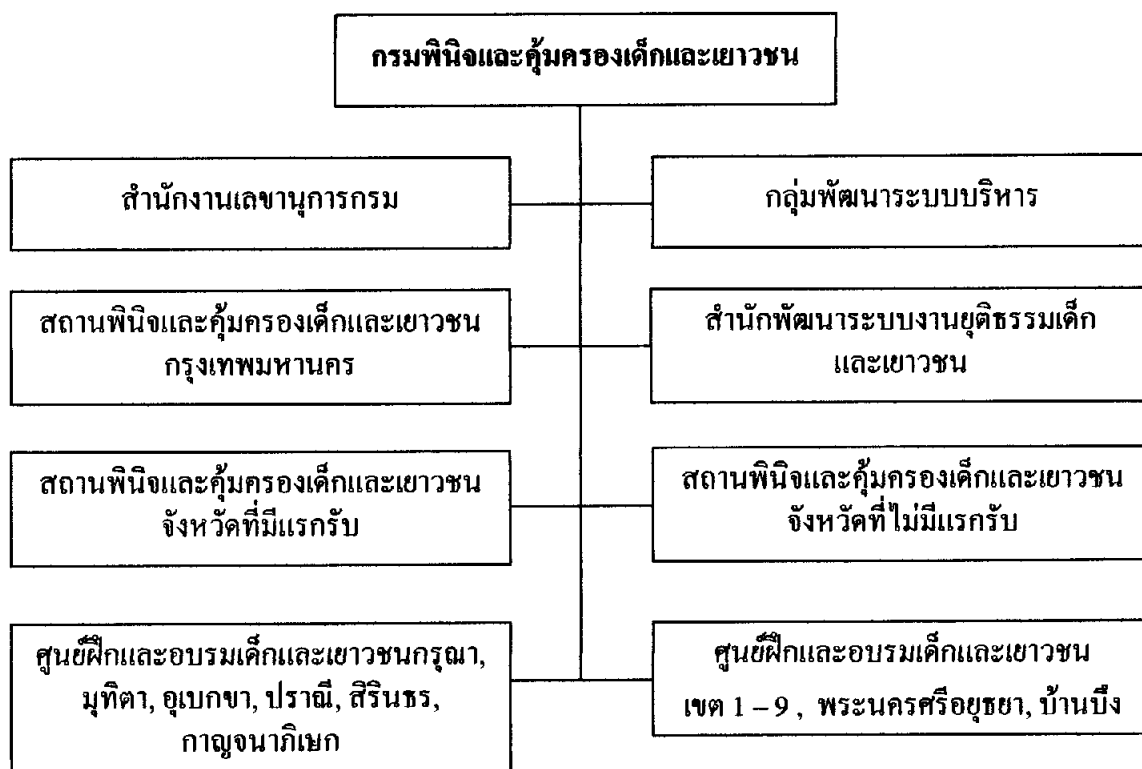
4. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนากฎหมาย การพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนรวมทั้งระบบ รูปแบบ วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับงานคดีและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน

5. พัฒนาบุคลากรและระบบการบริหารจัดการให้เข้าสู่มาตรฐานการบริหารจัดการของภาครัฐ

วิสัยทัศน์ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

“เป็นผู้นำในการพิทักษ์ผู้เยาว์ และคืนเด็กดีสู่สังคม”

4.2 โครงสร้างกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ที่มา : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ม.ป.ป.) เอกสารแนะนำกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน นนทบุรี : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม

4.3 สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

4.3.1 พัฒนาระบบ รูปแบบมาตรฐาน แนวทางปฏิบัติในการพัฒนาระบบบริหารงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน งานคดี การจำแนก การบำบัด แก้ไขฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนา สงเคราะห์ และให้บริการทางการแพทย์พยาบาลและสาธารณสุข การสุขภาพและอนามัยในสถานควบคุม รวมทั้งงานป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำความผิด

4.3.2 ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริม กำกับ ดูแลด้านการพัฒนาระบบบริหารงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน งานคดี การจำแนก การบำบัด แก้ไขฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนา สงเคราะห์ และให้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข การสุขภาพและอนามัยในสถานควบคุมรวมทั้งป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำความผิด

4.3.3 ประสานความร่วมมือเชิงนโยบายด้านการบำบัด แก้ไขฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนาและสงเคราะห์เด็กและเยาวชน

4.3.4 สนับสนุน ให้คำปรึกษาและนำเสนอแนะนโยบายในการบำบัด แก้ไขฟื้นฟู ป้องกัน และสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่มีปัญหารุนแรง หรือจำเป็นต้องได้รับการบำบัดแก้ไขเป็นพิเศษ ตลอดจนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด รวมทั้งการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเอดส์

4.3.5 ดำเนินกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือเพื่อพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

4.3.6 จัดทำและประสานแผนการปฏิบัติงานของกรมให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวง

4.3.7 กำกับ ดูแล ให้คำปรึกษา ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการของหน่วยงาน

4.3.8 จัดระบบสำรวจ จัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลหน่วยงานและเป็นศูนย์ข้อมูลของกรม

4.3.9 สำรวจและวิเคราะห์หลักสูตรความจำเป็นในการฝึกอบรมบุคลากรในส่วนที่เป็นศักยภาพเชิงวิชาชีพเฉพาะเพื่อจัดทำแผนและร่วมพัฒนาบุคลากรด้วยรูปแบบต่างๆ และติดตามประเมินผล

4.3.10 จัดทำแผนงบประมาณของกรม

4.3.11 ปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

4.4 กลุ่มพัฒนาระบบงานพหุติตัตย มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

4.4.1 ศึกษา ค้นคว้าวิเคราะห์เพื่อพัฒนาและกำหนดรูปแบบ ระเบียบ ข้อบังคับ แนวทาง และมาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในสถานควบคุมในด้านการอบรม ดูแลการดำเนินชีวิต การปรับเปลี่ยนนิสัยและพฤติกรรมการศึกษาและฝึกวิชาชีพ

4.4.2 นำเสนอนโยบายและแผนงานเกี่ยวกับการพัฒนาพหุวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชน

4.4.3 นิเทศให้คำปรึกษา และสนับสนุนการดำเนินงานด้านการอบรม ดูแลการดำเนินชีวิตการศึกษาและฝึกวิชาชีพ การปรับเปลี่ยนนิสัย พฤติกรรม และนันทนาการสำหรับเด็กและเยาวชน

4.4.4 ร่วมจัดทำแผนงาน โครงการฝึกอบรมบุคลากร เพื่อพัฒนางานป้องกัน บำบัด แก้ไข พื้นฟู สงเคราะห์เด็กและเยาวชน

4.4.5 ปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพในการให้คำปรึกษาและนำเสนอ นโยบายและวางแผนเกี่ยวกับการจำแนกประเภทการป้องกัน บำบัด แก้ไข พื้นฟูและสงเคราะห์เด็กหรือเยาวชนที่มีปัญหารุนแรงหรือจำเป็นต้องได้รับการบำบัด แก้ไขเป็นพิเศษ

4.4.6 จัดทำแผนรักษาความปลอดภัย และเฝ้าระวัง ศึกษา วิเคราะห์พฤติกรรมเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนา ชักชวนแผนการรักษาความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

4.4.7 ร่วมกำหนดรูปแบบ แนวทางการดำเนินงานด้านการบำบัด รักษา และฟื้นฟู เด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดรวมทั้งการป้องกันและการแพร่ระบาดของโรคเอดส์

4.5 ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้รับตัวไว้ฝึกอบรม ภายใต้การควบคุม อภิบาลดูแล ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ด้วยการจัดการศึกษาและยกระดับพัฒนาวิชาสามัญ วิชาชีพ เสริมสร้างจริยธรรม ศิลธรรม วัฒนธรรมของชาติ และท้องถิ่น รักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพอนามัย บำบัด แก้ไข พื้นฟูสมรรถภาพเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ให้การสงเคราะห์และติดตาม ตลอดจนดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชน และประสานความร่วมมือหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน โดยใช้กระบวนการศึกษา วิเคราะห์ การจำแนก และวางแผนการบำบัดให้เหมาะสมกับสภาพความจำเป็น และความสามารถของเด็กหรือเยาวชนเป็นรายบุคคล เพื่อเตรียมการกลับคืนสู่สังคม

ในประเทศไทยมีศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคทั้งหมดจำนวน 17 แห่ง แบ่งออกได้ดังนี้

ส่วนกลาง จำนวน 8 แห่ง ได้แก่

1. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านกรุณา (สำหรับเด็ก/เยาวชนชาย)
2. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านมูทิตา (สำหรับเด็ก/เยาวชนชาย)
3. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านอุเบกขา (สำหรับเด็ก/เยาวชนชาย)

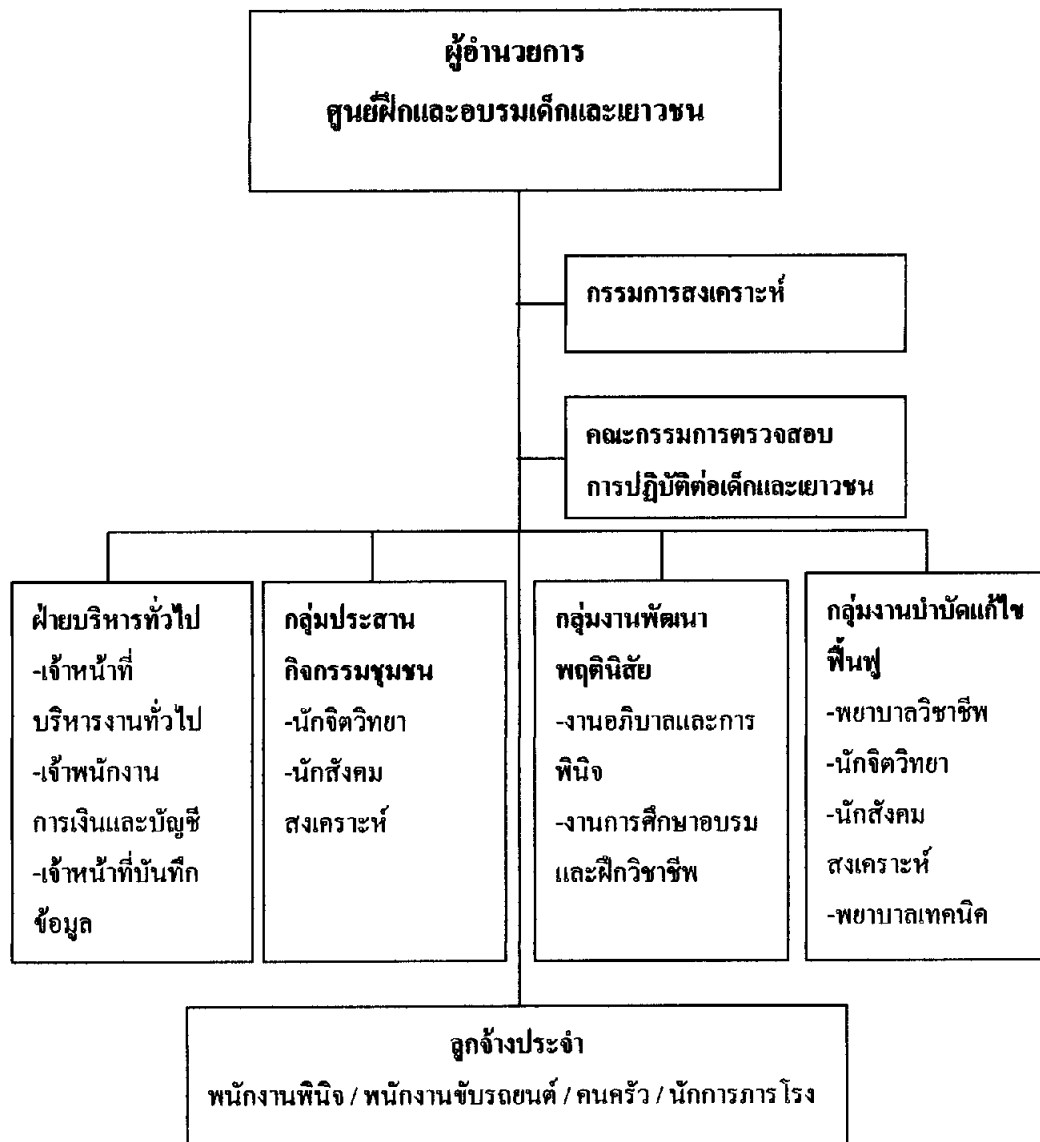
4. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านปราณี (สำหรับเด็ก/เยาวชนหญิง)
5. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสิรินธร (สำหรับเด็ก/เยาวชนชาย)
6. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านกาญจนาภิเษก (สำหรับเด็ก/เยาวชนชาย)
7. ศูนย์ชุมชนบำบัดเด็กและเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สำหรับเด็ก/เยาวชนชาย)
8. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านบึง (สำหรับเด็ก/เยาวชนชาย)

ส่วนภูมิภาค จำนวน 9 แห่ง ได้แก่

9. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 1 จังหวัดระยอง
10. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 2 จังหวัดราชบุรี
11. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 3 จังหวัดนครราชสีมา
12. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 4 จังหวัดขอนแก่น
13. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 5 จังหวัดอุบลราชธานี
14. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 6 จังหวัดนครสวรรค์
15. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 7 จังหวัดเชียงใหม่
16. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 8 จังหวัดสุราษฎร์ธานี
17. ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 7 จังหวัดสงขลา

ศูนย์ฝึกและอบรมฯ ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากศูนย์ฝึกและอบรมฯ ทั่วไป จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนสิรินธร ให้การบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชน ในด้านการฝึกอบรมวิชาชีพเป็นหลัก ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านกาญจนาภิเษก ให้การบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนในด้านทักษะชีวิต ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนบ้านบึง ให้การบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมที่รุนแรง ศูนย์ฝึกและอบรมชุมชนเด็กและเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้การบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนที่ติดยาเสพติด

โครงสร้างของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

ภาพที่ 2.2 โครงสร้างของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

ที่มา : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ม.ป.ป.) เอกสารแนะนำกรมพินิจและคุ้มครองเด็ก
และเยาวชน นนทบุรี : กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม

การแบ่งงานภายในศูนย์ฝึกและอบรม

1. ฝ่ายบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานบริหารทั่วไป ได้แก่ งานสารบัญ งานธุรการ การรับตัวและจัดทำสมุดประวัติและทะเบียนเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ตรวจสอบอาชัและรายงานขอเด็กและเยาวชน งานการเงิน บัญชี การจัดซื้อจัดจ้าง การจัดทำคำขอ

งบประมาณรายจ่ายประจำปี งานพัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ยานพาหนะ การจัดประชุม ประชาสัมพันธ์ งานอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาติดต่อราชการและเยี่ยมชมกิจการ การบริหารงานบุคคลเบื้องต้น การรวบรวมและรายงานสถิติข้อมูลต่าง ๆ ประสานงานทั่วไป และจัดเก็บ รักษา ส่งคืนเอกสารหรือทรัพย์สินและเงินฝากของเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว ดำเนินการเกี่ยวกับ คณะกรรมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

2. กลุ่มงานประสานกิจการชุมชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำ โครงการและแผน การประสานแผนตาม โครงการข้อตกลงความร่วมมือในงานการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก ดำเนินการเกี่ยวกับการประสานชุมชน ขยายและแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือด้าน ทรัพยากรและความรู้ทางวิชาการในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน สนับสนุนให้คำปรึกษา แนะนำด้านเด็กและเยาวชน ครอบครัว รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนทั่วไป หน่วยงานความร่วมมือและองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพด้านกิจกรรมชุมชน และประสานเครือข่ายเพื่อการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดที่มีปัญหา รุนแรง และที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ตลอดจนประเมิน ติดตามและรายงานผล ประสานความร่วมมือ กับชุมชนเพื่อสร้างความพร้อมในการรองรับเด็กและเยาวชนกลับสู่สังคม ร่วมสร้างชุมชนเข้มแข็งกับ ชุมชนเพื่อส่งเสริมป้องกันและพัฒนาเด็กและเยาวชนมิให้กระทำความผิด และปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับ มอบหมาย

3. กลุ่มงานพัฒนาพฤตินิสัย มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการอภิบาลและ ให้คำปรึกษาแนะนำในการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กและเยาวชน ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมเด็ก และเยาวชนเพื่อประกอบการจำแนกและติดตามประเมินผลการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจัดทำรายงานผล ปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพในการกำหนดแผนการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเป็น รายบุคคลและดำเนินการตามแผน ควบคุมดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน ส่งเสริม และปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย ปลูกฝังศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมอันดีงาม รวมทั้งการรักษาหวงแหนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เคารพยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และระบอบประชาธิปไตย จัดการศึกษาด้านวิชาสามัญและวิชาชีพ และจัดทำ แผนการสอน พัฒนาการเรียนการสอนและนวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งการวัดและประเมินผล จัดทำโครงการและกิจกรรมเสริมหลักสูตรรวมทั้งจัดกิจกรรมนันทนาการ จัดทำแผนรักษาความปลอดภัยและเฝ้าระวัง ศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมเด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนาและชักชวนแผนการรักษา ความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง ติดตามประสานงานเกี่ยวกับการศึกษากับหน่วยงานภายในและภายนอกที่ เกี่ยวข้องและปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

4. กลุ่มงานบำบัดแก้ไขฟื้นฟู มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน เชิงสหวิชาชีพในการจำแนก การกำหนดแผนการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ติดตาม ประเมินและสรุปรายงาน

ผลเพื่อปรับแผนให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนแต่ละราย ดำเนินการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชนตลอดจนครอบครัวเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรมและพัฒนาทักษะชีวิต ให้การรักษาพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ โภชนาการ การดูแลอนามัยและสิ่งแวดล้อมในสถานควบคุม ดำเนินการเกี่ยวกับสวัสดิการและให้การสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชน ดำเนินการเกี่ยวกับการขอลปล่อยตัวเด็กและเยาวชน ได้แก่ ขอลปล่อยก่อนกำหนด ขอลปล่อยขึ้นคำ ขอลปล่อยปกติ กรณีพิเศษ ลดและขยายระยะเวลาฝึกอบรม การขออนุญาตออกนอกสถานที่ควบคุม การลาเยี่ยมบ้าน การขอย้ายสถานควบคุม ฯลฯ ดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนกลับคืนสู่สังคม ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกในองค์กร ในการดำเนินการตามแผนบำบัดและป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ และปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

5. ลูกจ้างประจำ ประกอบด้วย พนักงานพินิจ คนครัว พนักงานขับรถยนต์ และนักการภารโรง

5.1 พนักงานพินิจ ตามบัญชีรายละเอียดเกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งและอัตราค่าจ้างของลูกจ้างประจำหมวดฝีมือพิเศษ ระดับต้น ได้กำหนดให้พนักงานพินิจมีหน้าที่ดังนี้คือ ดูแลความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชน รวมทั้งให้คำแนะนำการปฏิบัติงาน การปลูกฝังระเบียบวินัยและการดูแลรักษาระเบียบวินัย ช่วยแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยของเด็กและเยาวชน ปฏิบัติหน้าที่รักษาการณ์เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนหลบหนี การรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยภายในศูนย์ฝึกและอบรมฯ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

5.2 คนครัว มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดทำรายการอาหารประจำวันของเด็กและเยาวชน ประกอบและจัดเตรียมอาหารตามรายการที่กำหนด จัดแบ่งอาหาร ควบคุมดูแลและปฏิบัติงานด้านการทำความสะอาดและรักษาความสะอาดอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาหาร รวมทั้งดูแลเกี่ยวกับความปลอดภัยและความสะอาดในโรงครัวและโรงอาหาร จัดทำรายงานการปฏิบัติงานของเด็กและเยาวชนที่ถูกมอบหมายให้มาช่วยในการปฏิบัติงาน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

5.3 พนักงานขับรถยนต์ มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการขับรถยนต์ไปตามสถานที่ต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ดูแลรักษาความสะอาดและบำรุงรักษารถยนต์ให้มีสภาพพร้อมที่จะใช้งาน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

5.4 นักการภารโรง มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลรักษา ทำความสะอาดอาคารอำนวยการและบริเวณโดยรอบอาคาร และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและวัยรุ่น

5.1 การเรียนรู้ของผู้เรียนวัยเด็ก

วัยเด็กหรือวัยเรียน เป็นคำที่ใช้เรียกเด็กที่มีอายุระหว่าง 6-12 ปี ซึ่งเด็กในช่วงนี้จะเจริญเติบโต และมีพัฒนาการมากกว่าเด็กก่อนวัยเรียน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

5.1.1 พัฒนาการและการเรียนรู้

อัตราการพัฒนาทางร่างกายของเด็กวัยเรียนจะช้าลง การใช้ร่างกายส่วนต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความก้าวหน้าทางด้านความคิด ความเข้าใจ และการหาเหตุผลเพื่อมาอธิบายสิ่งต่างๆ ที่ถูกต้องมากขึ้น เด็กจะได้รับอิทธิพลจากโรงเรียน กลุ่มเพื่อนและสภาพแวดล้อมต่างๆ ไปในสังคมอย่างเห็นได้ชัด ชอบการแข่งขัน และเกาะกลุ่มในเพื่อนเพศเดียวกันเพื่อพัฒนาการเรียนรู้หน้าที่ที่เหมาะสมของตนเองในอนาคต

ในวัยเรียนนี้เด็กจะมีความพร้อมตามวัยในด้านต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาและการเรียนรู้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2540:5-6)

- 1) ด้านร่างกาย เด็กวัยเรียนจะเรียนรู้ที่จะใช้ทักษะทางร่างกายที่จำเป็นสำหรับการเล่นเกมต่างๆ
- 2) ด้านสติปัญญา เด็กจะพัฒนาทักษะพื้นฐานในการอ่าน การเขียนและการคิดคำนวณ พัฒนาความคิดรวบยอดที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน
- 3) ด้านบุคลิกภาพ เด็กจะสร้างทัศนคติที่ดีต่อตนเองในฐานะที่เป็นมนุษย์ เรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมวัย พัฒนามาตรฐานจริยธรรม มโนธรรมและค่านิยม และมีความอิสระสามารถที่จะทำอะไรได้ด้วยตนเอง
- 4) ด้านอารมณ์และสังคม เด็กจะเรียนรู้บทบาททางสังคมที่เหมาะสมสำหรับเพศของตน และพัฒนาทัศนคติต่อสังคมและสถาบันสังคม

5.1.2 ทักษะของนักคิดและนักการศึกษา

นักคิดและนักการศึกษาจะกล่าวถึงความพร้อมดังกล่าวข้างต้นเพราะการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาและการเรียนรู้มิได้มีการแบ่งแยกจากกันโดยเด็ดขาด ส่วนใหญ่จะศึกษามนุษย์ในวัยต่างๆ ต่อเนื่องกันไป โดยที่บางคนอาจศึกษาแบบเจาะลึกเฉพาะเรื่องเฉพาะช่วงวัย ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายกับการทำความเข้าใจกับพัฒนาการและความแตกต่างของความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิพลต่างๆ ที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กวัยเรียน ชื่อที่เรียกกลุ่มนักจิตวิทยานี้ จะเป็นชื่อเรียกเฉพาะตาม “ศาสตร์” ทางจิตวิทยาซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจที่จะศึกษารายละเอียดต่อไป การแบ่งกลุ่มนักจิตวิทยานี้ ประไพพรรณ ภูมิวิฒิสาร (2539) ได้แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มทฤษฎีวุฒิภาวะ (maturation theory) กลุ่มนี้เน้นความสำคัญของวุฒิภาวะที่เป็นผลให้เกิดพัฒนาการ เชื่อกันว่าขั้นตอนของการพัฒนาการที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงอายุของเด็ก เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านชีวภาพของร่างกาย คือการบรรลुวุฒิภาวะ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะทำให้เด็กมีความสามารถใหม่ๆ เกิดขึ้น นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้คือ อาร์โนลด์ กิเซลล์ (Arnold Gesell)

2) กลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) กลุ่มนี้เห็นว่า พฤติกรรมของเด็กได้รับอิทธิพลจากการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเนื่องจากประสบการณ์ และมุ่งความสนใจไปที่อิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีตัวกระตุ้นและการตอบสนอง ทั้งนี้กลุ่มนี้เชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์โดยไม่คำนึงถึงพัฒนาการตามลำดับขั้น เหมือนนักจิตวิทยาคนอื่นๆ นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้คือ อีวาน พาฟลอฟ (Ivan Pavlov) บี เอฟ สกินเนอร์ (B.F. Skinner) โรเบิร์ต เซิร์ส (Robert Sears) ซิดนีย์ บิโจ (Sidney Bijou) และอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura)

3) กลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalytic theory) กลุ่มนี้เน้นพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพทั่วๆ ไป ส่วนใหญ่จะมีความเห็นร่วมกันถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลแวดล้อมว่าจะมีผลต่อพัฒนาการด้านบุคลิกภาพของบุคคลเมื่อเติบโตขึ้น นอกจากนี้ยังเชื่อว่าพัฒนาการของมนุษย์จะเกิดขึ้นเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกัน และแต่ละขั้นตอนจะมีส่วนเกี่ยวพันกัน คือ ประสบการณ์เบื้องต้นจะมีผลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของมนุษย์เมื่อโตขึ้น นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้คือ ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) และอีริก อีริกสัน (Erik Erikson)

4) กลุ่มทฤษฎีความคิดความเข้าใจ (cognitive theory) กลุ่มนี้เน้นกระบวนการพัฒนาความคิดความเข้าใจของเด็กและอธิบายลักษณะความคิดความเข้าใจของเด็กที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละขั้นตอน โดยมีความเชื่อว่าพัฒนาการด้านความคิดความเข้าใจจะเกิดขึ้นตามลำดับขั้น (ขั้นแก้ปัญหาคือการกระทำ ขั้นแก้ปัญหาคือการเรียนรู้ ขั้นแก้ปัญหาคือเหตุผลและสิ่งที่ป็นรูปธรรม และขั้นแก้ปัญหาคือเหตุผลกับสิ่งที่ป็นนามธรรม) และองค์ประกอบสำคัญ ที่ทำให้เกิดการพัฒนาการคือ การที่เด็กได้ปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถใหม่ๆ เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการปรับตัวต่อไป นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้คือ ฌ็อง เพียเจต์ (Jean Piaget) และไฮนซ์ เวอร์เนอร์ (Heinz Werner)

5.2 การเรียนรู้ของผู้เรียนวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีชื่อเรียกหลากหลาย ซึ่งบ่งบอกลักษณะของวัย เช่น วัยอลวน วัยพายุบุแคม วัยหุนหันพลันแล่น วัยหนุ่มสาว ฯลฯ เป็นวัยที่เชื่อมต่อระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ อยู่ในช่วงวัย 12-18 ปี วัยนี้เป็นวัยที่ยังคงมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในทุกๆ ด้าน

5.2.1 พัฒนาการและการเรียนรู้

พัฒนาการของวัยรุ่นจะมีอัตราเพิ่มของส่วนสูงและน้ำหนักพุ่งขึ้น มีอารมณ์แบบพายุแควม ยึดกลุ่มเพื่อนเป็นหลักและเริ่มมีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ และมีสติปัญญาแบบเหตุผลเชิงนามธรรม จะมีความพร้อมตามวัยในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานของพัฒนาการและการเรียนรู้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2540:5-6 และ ศรีเรือน แก้วกังวาน 2540:336)

- 1) ด้านร่างกาย วัยรุ่นจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และสามารถปรับตัวได้
- 2) ด้านสติปัญญา พัฒนาทักษะทางเชาว์ปัญญา และความคิดรวบยอดที่จำเป็นสำหรับเป็นสมาชิกของชุมชนที่มีสมรรถภาพ พัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่อที่จะแสวงหาความรู้ทางด้านวิชาการต่าง ๆ เลือกและเตรียมตัวที่จะประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต
- 3) ด้านบุคลิกภาพ วัยรุ่นกำลังเรียน เลียนและทดลองบทบาท เพื่อจะเป็นผู้ใหญ่ สามารถแสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสมกับเพศของตน สร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมวัยทั้งเพศเดียวกันและต่างเพศได้อย่างมีวุฒิภาวะแบบผู้ใหญ่ ความเปลี่ยนแปลงและความเป็นไปต่างๆ ล้วนเป็นรากฐานของความสนใจความมุ่งหมายในชีวิต
- 4) ด้านอารมณ์และสังคม มีความอิสระทางด้านจิตใจและอารมณ์ มีความละเอียดอ่อน ความสับสนทางจิตใจ อ่อนไหว มีความเข้มทางอารมณ์สูง ไม่มั่นคง เปลี่ยนแปลงง่าย ควบคุมอารมณ์ไม่ค่อยได้ จึงเกาะกลุ่มกันได้มากกว่าวัยอื่นๆ เพราะเข้าใจและยอมรับกันได้ง่าย อยากรู้ก็ดีวัยรุ่นก็ต้องการแสดงพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

5.2.2 ทฤษฎีของนักคิดและนักการศึกษา

นักคิดและนักการศึกษาที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมวัยรุ่นมีหลายกลุ่ม ส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มที่ได้นำเสนอมาแล้ว ทั้งนี้การศึกษาของนักคิดและนักการศึกษาจะมีมุมมองและสังเกตพฤติกรรมตามพื้นฐานความคิดของกลุ่ม ดังนี้ (ปรีชา วิหคโต 2540:13-15)

- 1) แนวคิดของนักพฤติกรรมนิยม (behaviorist) หรือกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) กลุ่มนี้เห็นว่า พฤติกรรมของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย เกิดจากการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับสิ่งแวดล้อม นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงมากในกลุ่มนี้คือ บี เอฟ สกินเนอร์ (B.F. Skinner) อธิบายว่า ถ้าแสดงพฤติกรรมหนึ่งแล้วได้รับเงื่อนไขเสริมแรง มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก แต่ถ้าแสดงพฤติกรรมหนึ่งแล้วได้รับการลงโทษ พฤติกรรมนั้นจะยุติไป ส่วนอัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) มีแนวคิดที่ว่าวัยรุ่นเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ (Model) โดยสังเกตจะระลึกแบบแผนพฤติกรรมออกมากระทำได้
- 2) แนวคิดของนักจิตวิเคราะห์ หรือกลุ่มทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalytic theory) กลุ่มนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างกายกับสิ่งแวดล้อมว่ามีอิทธิพลต่อ

พัฒนาการทางบุคลิกภาพของบุคคล ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) อธิบายสาเหตุพฤติกรรมของวัยรุ่นว่าเกิดจากสัญชาตญาณ คือ สัญชาตญาณชีวิตและสัญชาตญาณความตาย ซึ่งเป็นแรงขับให้วัยรุ่นแสดงพฤติกรรมต่างๆ

3) แนวคิดของนักจิตสังคม (psychosocial personality) กลุ่มนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างกายกับสิ่งแวดล้อมว่ามีอิทธิพลต่อบุคคลเช่นเดียวกับนักจิตวิเคราะห์ แต่อีริก อีริกสัน (Erik Erikson) เห็นเพิ่มเติมว่าการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นกระบวนการที่รวมประสบการณ์ทั้งหมดทั้งด้านชีววิทยา จิตวิทยาและสังคมวิทยา

4) แนวคิดของนักปัญญานิยม หรือ กลุ่มทฤษฎีความคิดความเข้าใจ (cognitive theory) กลุ่มนี้เห็นว่า พฤติกรรมภายนอกมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมทางปัญญา คือการรับรู้ความเข้าใจ ความคิดที่มีเหตุมีผล ความเชื่อและค่านิยม นักจิตวิทยากลุ่มนี้จะพยายามอธิบายว่ามนุษย์เกิดปัญหาขึ้นได้อย่างไร และปัญหาของมนุษย์แต่ละวัยมีลักษณะอย่างไร นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงในกลุ่มนี้ คือ ฌ็อง เพียเจต์ (Jean Piaget) เจโรม บรูเนอร์ (Jerome Bruner) และเคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin)

5) แนวคิดของนักมนุษยนิยม (humanistic theory) นักมนุษยนิยม เช่น อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) เชื่อว่า แม้มนุษย์ทุกคนจะมีธรรมชาติภายในเหมือนกันแต่แต่ละคนจะมีลักษณะพิเศษ ซึ่งทำให้แต่ละบุคคลเป็นปัจเจกบุคคล การพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการธรรมชาติที่แต่ละคนมีโอกาสตัดสินใจเลือกทางเดินของตนเอง

5.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัยรุ่น

5.3.1 ความหมายของ “วัยรุ่น”

วัยรุ่น หรือ “Adolescence” มาจากคำกริยาในภาษาละตินว่า “Adolescere” หมายถึง การเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ (Steinberg, 1996) ดังนั้น ช่วงวัยรุ่นจึงหมายถึง ช่วงเวลาแห่งการเติบโต จากวัยเด็กที่ยังขาดวุฒิภาวะ ไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน ในการเข้าสู่วัยรุ่นของเด็กชายและเด็กหญิงนั้นถือเอาการเข้าสู่วุฒิภาวะทางเพศเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้ ทั้งสองเพศจะเข้าสู่วุฒิภาวะทางเพศไม่พร้อมกันขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมหลายประการ เช่น อาหาร สภาพความเป็นอยู่ ประเพณีและวัฒนธรรม รวมถึงสภาพแวดล้อมอื่นๆ (พรพิมล เจียมนาคินทร์, 2539)

วัยรุ่นถือเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต คืออยู่ระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ เป็นวัยที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นวัยที่ต้องเรียนรู้ถึงความเป็นตัวของตัวเอง และเป็นวัยที่มักเกิดปัญหาในชีวิตมากที่สุด Dusek (1987) ได้กล่าวถึงวัยรุ่นว่า วัยรุ่นหมายถึง วัยที่เชื่อมระหว่างความเป็นเด็กกับการเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นระยะที่ต้องปรับพฤติกรรมจากเด็กให้

เป็นแบบผู้ใหญ่ที่สังคมยอมรับ การเป็นวัยรุ่นจึงมิได้มีเพียงการเติบโตทางร่างกายเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึงการเติบโตทางสังคมซึ่งอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นอีกด้วย

Erikson (1968) ให้ความเห็นว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มนุษย์พยายามค้นหาความต้องการที่แท้จริง เรียนรู้บทบาทหน้าที่ และพัฒนาความสามารถเฉพาะตน เพื่อที่จะวางแผนชีวิตต่อไปในอนาคต ซึ่งถ้าในระยะนี้วัยรุ่นประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง ก็จะส่งผลให้วัยรุ่นเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักความสามารถของตน รวมทั้งมีการวางแผนชีวิตที่เหมาะสม ในทางตรงกันข้าม หากเกิดความล้มเหลวในการค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะตน วัยรุ่นก็จะสับสนในบทบาทหน้าที่ และมีผลกระทบต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต นอกจากเป็นวัยที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองแล้ว วัยรุ่นยังปรารถนาที่จะเป็นเหมือนผู้ใดผู้หนึ่งในสังคม นั่นคือวัยรุ่นจะเลือกเอาลักษณะบางอย่างของผู้อื่นมาใช้เป็นลักษณะของตนเอง โดยต้นแบบมักจะ ได้แก่ พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง และครูอาจารย์ แต่การเลียนแบบพฤติกรรมนั้นมิได้จำกัดเฉพาะพฤติกรรมที่ดี วัยรุ่นอาจรับเอาลักษณะก้าวร้าว หรือรุนแรงมาได้หากวัยรุ่นผู้นั้นประสบกับเหตุการณ์ที่โหดร้าย หรือรุนแรงในชีวิต หรืออาจจดจำพฤติกรรมที่ไม่ดีมาจากบุคคลที่ใกล้ชิด ภาพยนตร์ ละคร หรือเกมส์ต่อสู้ต่างๆ ก็ได้

ดังนั้น เด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมมีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพร่างกายและจิตใจ จึงกระทำความผิดโดยการเรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมจากตัวแบบ (Model) ในทางที่ผิด หรือกระทำไปความจำเป็นบางประการ อันเนื่องมาจากการชั่วอายุของสังคมในปัจจุบัน รวมถึงโอกาสในการตัดสินใจที่จะเลือกทางเดินของตนเอง จึงเป็นช่วงชีวิตที่เกิดปัญหามากที่สุด จึงพยายามค้นหาความต้องการที่แท้จริง เรียนรู้บทบาทหน้าที่ และพัฒนาความสามารถเฉพาะตน เพื่อที่จะวางแผนชีวิตต่อไปในอนาคตที่เหมาะสม และจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักความสามารถของตน

6. ทฤษฎีการศึกษา

6.1 ทฤษฎีของ Carl Roger

Carl Roger (อ้างอิงใน สุนทร สุนันทชัย 2539 : 10 – 11) นักจิตวิทยาอเมริกัน ได้คิดวิธีการรักษาคอนไชน์ทางจิต และพบว่าทำให้การยอมรับต่อคนไข้ที่จะดำเนินการแก้ปัญหาในชีวิตของตนเอง โดยการสนับสนุนให้คนไข้ได้ใช้ความสามารถของตนเองอย่างมากที่สุด ปรากฏว่าเป็นผลดีในการบำบัดรักษา โรเจอร์จึงคิดต่อไปว่า ถ้าหากนำวิธีการยอมรับนับถือคนไข้ การพยายามทำความเข้าใจในคนไข้ เป็นวิธีที่สามารถช่วยเหลือในการบำบัดรักษาคอนไชน์ทางจิตได้แล้ว วิธีการนี้นักจะนำมาใช้ได้ในการศึกษาเช่นเดียวกัน

โรเจอร์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า วิธีการจะพัฒนาบุคคลให้สามารถทำอะไรได้เต็มศักยภาพของเขา มีดังนี้

1. การมีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในด้านความรู้และด้านอารมณ์ในกระบวนการเรียนรู้
2. การเริ่มด้วยตนเอง ความรู้สึกความต้องการที่จะค้นพบนั้น มาจากภายในตัวเขา
3. การมีผลกว้างขวาง นั่นคือกระบวนการเรียนรู้มีผลอย่างกว้างขวางต่อ

พฤติกรรม ความรู้สึกและบุคลิกลักษณะของผู้เรียน

4. การประเมินโดยผู้เรียน ผู้เรียนย่อมต้องการสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของตน
5. สารสำคัญคือความหมาย เมื่อผู้เรียนได้เรียนโดยประสบการณ์ ความหมาย

ของการเรียนรู้ย่อมจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ทั้งหมดของเขา

โรเจอร์ได้ส่งเสริมให้ใช้กลุ่มในกระบวนการเรียนการสอน เพราะเป็นวิธีทำให้ทุกคน ได้เปิดเผยตนเอง และช่วยให้บุคคลได้เกิดความสามารถในการเลือกสรรค์ รู้จักประเมินค่าและพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ

6.2 ทฤษฎีของ John Dewey

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1859 - 1952) เป็นชาวอเมริกัน ได้วางปรัชญาการศึกษาพื้นฐานว่า "มนุษย์จะมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ได้ ด้วยการอาศัยประสบการณ์เท่านั้น" และได้กำหนดทฤษฎีประสบการณ์ (Theory of Experience) ขึ้น พยายามเน้นว่า " ญูญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ความรู้และความเจริญของงานของบุคคลในด้านต่าง ๆ นั่นคือการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing) และบุคคลจะสามารถปรับชีวิตให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยการใช้อย่างประสบการณ์เข้าเกี่ยวพัน

(<http://www.bcnlp.ac.th/~sophon/techno/innotec7.html> : สืบค้น 28 มิถุนายน 2551)

6.3 ทฤษฎีของ Burrhus Federick Skinner

ทฤษฎีการศึกษาของสกินเนอร์ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบอาการกระทำ (Operant Conditioning) หรือพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ของ B.F. Skinner จัดว่าเป็นทฤษฎีที่เสริมต่อจากทฤษฎีจิตวิทยา S-R หรือทฤษฎีสัมพันธเชื่อมโยงของธอร์นไดค์และทฤษฎีพฤติกรรมของ Watson โดยรวมเอาแนวคิดของทฤษฎีทั้งสองเข้าด้วยกัน กล่าวคือ เขามีความเห็นว่ามนุษย์เรานั้นมีลักษณะที่เป็นกลางและอยู่เฉย (Man is neutral and passive) ดังนั้น พฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์จึงสามารถอธิบายได้ด้วยเรื่องของกลไก (Mechanistic) ในการควบคุมพฤติกรรม จากการทดลองสกินเนอร์ จึงได้เกิดเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เขาเรียกว่า ทฤษฎีเงื่อนไขแบบอาการกระทำ (Operant Conditioning) พอสรุปได้ดังนี้ คือ "การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเร้าด้วยการเสริมแรง อัตราความเข้มแข็งของการตอบสนองจะมีโอกาสสูงขึ้น" อย่างไรก็ตาม การเสริมแรงมีทั้งทางบวกและทางลบ ตลอดจนตัวเสริมแรงปฐมภูมิและทุติยภูมิ (Primary and Secondary Reinforces) ดังนั้นพฤติกรรมในด้านการ

ตอบสนองต่อตัวเสริมแรง จึงมีแตกต่างกันออกไปตามแต่ละชนิดของการเสริมแรง

(<http://www.bloggang.com/viewblog.php?id=nayyo&group=6> : สืบค้น 28 มิถุนายน 2551)

ดังนั้น เด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรม ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตที่ผ่านมาแล้วว่า สิ่งใดเป็นการกระทำที่ถูกต้องและสิ่งใดเป็นการกระทำที่ผิด อาจเรียนว่าเป็นการเรียนรู้จากการกระทำ การให้การยอมรับในศักยภาพและความสามารถของเด็กและเยาวชน โดยให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านอารมณ์ในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กและเยาวชน เป็นวิธีที่สามารถช่วยเหลือในการศึกษา จะพัฒนาเด็กและเยาวชนให้สามารถทำอะไรได้เต็มศักยภาพ แต่ทั้งนี้ การเรียนรู้ใดๆ ถ้าได้รับการเร้าด้วยการเสริมแรง การตอบสนองจะมีโอกาสสูงขึ้น

7. ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)

7.1 ความหมายของพฤติกรรม

พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง การกระทำ การแสดงออกของบุคคลที่สามารถสังเกตได้ การแสดงออกหรือพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นมีทั้งสิ่งที่เราต้องการให้เกิดขึ้น และไม่ต้องการให้เกิดขึ้น พฤติกรรมส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้ มาตั้งแต่วัยทารก โดยการลองผิดลองถูก จากการเลียนแบบ เมื่อเขาประพฤติสิ่งหนึ่งสิ่งใดครั้งแรก ถ้ามีผลตามมาเป็นรางวัล ประสบการณ์นั้นจะทำให้เขาทำสิ่งนั้นอีก แต่ถ้าได้รับประสบการณ์ที่เขาไม่ชอบ หรือทำให้เขาเจ็บปวด ก็จะไม่ประพฤติซ้ำอีก (พัชรวิทย์ กำเนิดเพชร 2535)

พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของบุคคลซึ่งเป็นการแสดงออกในการตอบสนอง หรือได้ตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยิน นับได้ อีกทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัยหรือเป็นปรนัย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้น เกิดได้ทั้งภายในและภายนอกร่างกาย เช่น การร้องไห้ การคิด การกิน การอ่านหนังสือ การเต้นของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต 2536 : 3)

7.2 ความหมายของการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)

การปรับพฤติกรรม เป็นการประยุกต์หลักพฤติกรรม โดยใช้เทคนิคหรือวิธีการปรับพฤติกรรม วิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีผสมผสานกันเพื่อปรับหรือเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ตลอดจนการสร้างเสริมและเสริมสร้างให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ 2536 : 10)

การปรับพฤติกรรม หมายถึง กระบวนการในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ตลอดจนการสร้างพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ (ผดุง อารยะวิญญู 2533 : 103)

การปรับพฤติกรรม หมายถึง การประยุกต์หลักการปรับพฤติกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (ประเทือง ภูมิภักทราคม 2535 : 20)

การปรับพฤติกรรม หมายถึง การนำเทคนิคของการวางเงื่อนไขผลกรรม (Operant Conditioning) มาใช้ในการปรับพฤติกรรมที่ต้องการ โดยการไม่ให้ความสนใจกับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา และให้ความสนใจกับการแสดงพฤติกรรมที่ปรารถนา (พรณี ชูชัย เจนจิต 2538 :323)

จากความหมายของการปรับพฤติกรรมดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การปรับพฤติกรรม คือ การนำวิธีหรือเทคนิคต่าง ๆ มาปรับเปลี่ยนบุคคลที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ให้เป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และเสริมสร้างให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มมากขึ้น

7.3 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับพฤติกรรม

การปรับพฤติกรรมตามหลักการเรียนรู้ มีความคิดพื้นฐานสำคัญว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่เหมือนพฤติกรรมอื่นๆ ต้องพัฒนาขึ้นมาและคงอยู่ได้ตามหลักการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมสามารถทำได้ โดยใช้หลักการเรียนรู้เช่นเดียวกัน หลักการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการปรับพฤติกรรม ได้แก่ การเรียนรู้เงื่อนไขสิ่งเร้า การเรียนรู้เงื่อนไขผลกรรม การเรียนรู้โดยการสังเกต (Rimm and Masters 1979, อ้างถึงใน คมคาย อนุจันทร์ 2538: 10)

7.4 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม

วิธีการปรับพฤติกรรมเป็นกลวิธีที่นำหลักการแห่งพฤติกรรม (Behavior Principles) มาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ โดยใช้หลักการเรียนรู้ตามทฤษฎีต่าง ๆ

7.5 แนวคิดของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning Theory) พัฒนาโดย นักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ สกินเนอร์ (B.F. Skinner) เขามีความเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของบุคคลจะแปรเปลี่ยนไปเนื่องมาจากผลที่ได้รับ (consequence) ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมนั้น Skinner เสนอแนวคิดและวิจัยเกี่ยวกับผลสืบเนื่องที่ได้รับว่ามี 2 ประเภท คือ

- (1) ผลสืบเนื่องที่เป็นการเสริมแรง (reinforcement) ผลที่ได้รับทำให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำอยู่นั้นมีอัตราการกระทำเพิ่มขึ้น
- (2) ผลสืบเนื่องที่เป็นการลงโทษ (punishments) ผลที่ได้รับซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำนั้นยุติลง (สมโภชน์ เข็มสุภานิต 2539 : 32)

7.6 แนวคิดการเสริมแรง (Reinforcement Theory)

ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ มีแนวความคิดว่า การกระทำใด ๆ ที่ได้รับการเสริมแรง พฤติกรรมมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำใด ๆ ที่ไม่ได้รับการเสริมแรง มีแนวโน้มเป็นไปได้ว่าพฤติกรรมนั้นจะลดน้อยลงและหายไปในที่สุด การจัดการเงื่อนไขผลสืบเนื่องจากการกระทำ พัฒนามาจากแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ สกินเนอร์ ซึ่งมีความเชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง เป็นผลมาจากผลสืบเนื่องของพฤติกรรมนั้น ถ้าพฤติกรรมใดได้รับผลสืบเนื่องที่เป็นตัวเสริมแรงทางบวก พฤติกรรมนั้นก็จะมีความโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในทางกลับกันถ้าพฤติกรรมใดได้รับผลสืบเนื่องที่เป็นตัวลงโทษ พฤติกรรมนั้นก็จะลดลงหรือยุติในอนาคต

7.7 ความหมายของการเสริมแรง (Reinforcement)

การเสริมแรง คือ สิ่งเร้าที่ทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากผลที่ได้รับตามหลังพฤติกรรมนั้น สิ่งเร้าที่เป็นเหตุให้เกิดผลสืบเนื่อง เรียกว่า ตัวเสริมแรง (Reinforcer) ตัวเสริมแรงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. ตัวเสริมแรงปฐมภูมิ (Primary Reinforcer) หรือตัวเสริมแรงที่ไม่ต้องวางเงื่อนไข เป็นตัวเสริมแรงที่มีคุณสมบัติด้วยตัวของมันเองตามธรรมชาติ เนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการทางชีวภาพของอินทรีย์ได้ หรือมีผลต่ออินทรีย์โดยตรง ไม่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้เช่น อาหาร น้ำ เป็นตัวเสริมแรงในขณะที่อินทรีย์กำลังหิว และกระหายตามลำดับ อากาศความร้อน ความหนาว ความเจ็บปวด เป็นต้น

2. ตัวเสริมแรงทุติยภูมิ (Secondary Reinforcer) หรือตัวเสริมแรงที่ต้องวางเงื่อนไข คือ สิ่งเร้าที่เป็นกลาง เมื่อนำมาเข้าคู่กับตัวเสริมแรงที่ไม่ต้องวางเงื่อนไข บ่อยครั้งเข้า สิ่งเร้าซึ่งเดิมเป็นกลางจะกลายเป็นตัวเสริมแรงที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับตัวเสริมแรงที่ไม่ต้องวางเงื่อนไขหรืออธิบายได้อีกแบบได้ว่า เป็นตัวเสริมแรงที่ต้องผ่านกระบวนการพัฒนาคุณสมบัติของการเป็นตัวเสริมแรง โดยการนำไปสัมพันธ์กับตัวเสริมแรงปฐมภูมิ เช่น คำชมเชย เงิน กระดาษ หรือตำแหน่งหน้าที่ ฯลฯ

ในการทำให้ตัวเสริมแรงทุติยภูมิมีคุณสมบัติเป็นตัวเสริมแรงได้นั้นจำเป็นที่จะต้องพิจารณาในเงื่อนไขต่อไปนี้

1. ปริมาณของตัวเสริมแรงปฐมภูมิ ที่ใช้คู่กับตัวเสริมแรงทุติยภูมิ คือ ถ้าปริมาณของตัวเสริมแรงปฐมภูมิมีมากจะทำให้ตัวเสริมแรงทุติยภูมิมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นขณะเดียวกันถ้าปริมาณตัวเสริมแรงปฐมภูมิน้อยจะทำให้ประสิทธิภาพของตัวเสริมแรงทุติยภูมิน้อยลงไปด้วยเช่นกัน

2. ขึ้นอยู่กับความบ่อยครั้งของการเสนอตัวเสริมแรงปฐมภูมิคู่กับตัวเสริมแรงทุติยภูมิ ถ้าเสนอคู่กันบ่อยครั้งก็จะทำให้ตัวเสริมแรงทุติยภูมิมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ถ้าไม่ค่อยได้เสนอคู่กันประสิทธิภาพของตัวเสริมแรงทุติยภูมิก็ย่อมจะลดน้อยลง

3. ช่วงเวลาคาบเกี่ยวระหว่างการเสนอตัวเสริมแรงทุติยภูมิกับตัวเสริมแรงปฐมภูมิ คือ ถ้าช่วงเวลาคาบเกี่ยวของการเสนอตัวเสริมแรงทั้งสองตัวนั้นสั้น ก็จะทำให้ตัวเสริมแรงทุติยภูมิมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ถ้าช่วงเวลาคาบเกี่ยวของการเสนอตัวเสริมแรงทั้งสองนั้นยาวออกไป ประสิทธิภาพของตัวเสริมแรงทุติยภูมิก็ย่อมจะลดลงตามเวลาที่ยืดออกไป

7.8 การดำเนินการเสริมแรง

การเสริมแรงดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ การเสริมแรงทางบวก และการเสริมแรงทางลบ

7.8.1 การเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) คือ การเสริมแรงที่มีผลทำให้พฤติกรรมที่ได้รับการเสริมแรงนั้นมีความถี่เพิ่มขึ้น คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจสับสนว่า การให้การเสริมแรงทางบวกและการให้รางวัล (Reward) มีความหมายเหมือนกันแต่ความจริงแล้ว ทั้งสองอย่างมีความหมายแตกต่างกัน การให้การเสริมแรงทางบวกนั้นเป็นการทำให้พฤติกรรมมีความถี่เพิ่มมากขึ้นในขณะที่การให้รางวัลเป็นการให้ต่อพฤติกรรมที่บุคคลทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามวาระและโอกาสที่สำคัญ โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องทำให้พฤติกรรมนั้นมีความถี่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้คำพูดคำหนึ่ง หรือการตีบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ก็อาจจะเป็นเสริมแรงทางบวกได้ ถ้าการกระทำดังกล่าวส่งผลให้พฤติกรรมที่ได้รับการกระทำนั้นมีความถี่เพิ่มมากขึ้น

สกินเนอร์ (B.F. Skinner) ได้ให้ความหมายของการเสริมแรงทางบวกเอาไว้ว่าเป็น การเพิ่มความถี่ของการเกิดของพฤติกรรม อันเป็นผลกรรมที่ตามหลังพฤติกรรมนั้นซึ่งผลกรรมนั้นเรียกว่าตัวเสริมแรงทางบวก ความหมายในลักษณะดังกล่าวนี้จะครอบคลุมเฉพาะพฤติกรรมที่เกิดการเรียนรู้ใหม่เท่านั้น ซึ่งในแง่ของการนำไปประยุกต์ใช้นั้น พบว่าการเสริมแรงทางบวกยังทำหน้าที่ในการทำให้พฤติกรรมที่เรียนรู้แล้วเกิดขึ้นสม่ำเสมออีกด้วย ดังนั้น ความหมายของการเสริมแรงทางบวกในการนำไปประยุกต์ใช้นั้น จึงหมายถึง ผลกรรมที่เรียกว่า ตัวเสริมแรงทางบวก (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต 2539 :111-112)

การเสริมแรงทางบวกมีตัวเสริมแรง ได้แก่

1. ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของ (Material reinforcement) ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของนั้นจะประกอบด้วยอาหาร สิ่งที่ได้ และของใช้ต่าง ๆ เช่น ขนม น้ำหวาน เสื้อผ้า ของเล่น เป็นต้น ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของนี้ใช้ได้ผลดีต่อเมื่อบุคคลเกิดความขาดแคลนเท่านั้น เพราะถ้าใช้ในขณะที่บุคคลมีทุกอย่างพร้อมแล้วก็จะไม่ได้ผล โดยเฉพาะการใช้อาหารเป็นตัวเสริมแรง วิธีการใช้ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของนั้นง่ายมาก นั่นก็คือเมื่อใดที่บุคคลแสดงพฤติกรรมเป้าหมายก็ให้

สิ่งของตามที่กำหนดได้ทันที การนำตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของมาใช้ ในการจัดการเงื่อนไขผลกรรม โดยการใช้ของใช้ต่าง ๆ นั้นไม่ค่อยนิยมใช้กัน ส่วนใหญ่แล้วมักจะใช้อาหารหรือสิ่งของที่เสพได้เป็นหลัก การใช้อาหารหรือสิ่งของที่เสพได้นั้นใช้ได้กับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ใช้หลาย ๆ พฤติกรรมด้วยกัน ในการใช้ตัวเสริมแรงที่เป็นสิ่งของโดยเฉพาะอาหารและสิ่งเสพได้นั้น ควรจะต้องมีข้อพิจารณาดังต่อไปนี้

- 1) การใช้อาหารหรือสิ่งเสพได้ ตลอดจนสิ่งของต่าง ๆ นั้น ควรจะใช้เมื่อบุคคลอยู่ในสภาพที่ต้องการ
- 2) การใช้อาหารหรือสิ่งของที่เสพได้ตลอดจนสิ่งของต่าง ๆ นั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาของการหมดสภาพการเป็นตัวเสริมแรงได้ ถ้าให้มากเกินไปหรือให้ในเวลาที่ไม่เหมาะสม
- 3) ควรมีสิ่งของหรืออาหารให้เลือกมากชนิด เพราะยิ่งมากเท่าไรก็ยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น
- 4) บุคคลแต่ละคนชอบอาหารหรือสิ่งของที่ไม่เหมือนกัน ปัญหาที่จะเกิดขึ้นคือความยุ่งยากในการเตรียมตัวเสริมแรงเหล่านั้น ยิ่งทำกับคนเป็นจำนวนมากยิ่งมีความยุ่งยากมาก
- 5) บุคคลย่อมเปลี่ยนใจได้ตลอดเวลา ดังนั้นผู้ดำเนินการจะต้องพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงความต้องการของบุคคลเหล่านั้นด้วย
- 6) อาจเกิดปัญหาในการไม่สามารถให้การเสริมแรงได้ทันที โดยเฉพาะเรื่องของอาหารเนื่องจากไม่สามารถจะเตรียมได้ทัน
- 7) การใช้อาหารเป็นสิ่งเสริมแรงอาจทำให้เกิดการรบกวนกิจกรรมที่บุคคลกำลังกระทำอยู่ แม้ว่าจะมีข้อต้องพิจารณาและอุปสรรคในการดำเนินการหลายอย่าง แต่อาหารหรือสิ่งของที่เสพได้นั้นนับได้ว่าเป็นตัวเสริมแรงที่มีประสิทธิภาพอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าใช้กับเด็ก

2. แรงเสริมทางสังคม (Social reinforcement) เช่น การยิ้ม การชมเชย การยอมรับเป็นต้น การเสริมแรงทางสังคมถือได้ว่าเป็นตัวเสริมแรงที่ต้องวางเงื่อนไข ซึ่งจำเป็นที่จะต้องใช้ควบคู่กับตัวเสริมแรงอื่น และเมื่อแรงเสริมทางสังคมนี้มีคุณสมบัติเป็นตัวเสริมแรงแล้ว จะเป็นตัวเสริมแรงที่มีประสิทธิภาพในการคงไว้ซึ่งพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วอีกด้วย ตัวเสริมแรงทางสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

- 2.1 แรงเสริมทางสังคมที่แสดงออกโดยใช้คำพูด เช่น คำชม คำยกย่อง เป็นต้น

2.2 แรงเสริมทางสังคมที่แสดงออกโดยใช้ท่าทาง เช่น การตะแคง การกอด การมองตา การพยักหน้าแสดงการยอมรับ เป็นต้น ในการใช้แรงเสริมทางสังคมให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดนั้น ผู้ใช้จะต้องใช้ด้วยความจริงใจ จึงจะได้ผล หากไม่จริงใจจะเกิดผลทางลบแทน

หลักในการใช้แรงเสริมทางสังคม (การชม) อย่างมีประสิทธิภาพ

(1) ต้องชมต่อหน้า

(2) ต้องชมทันที

(3) การชมนั้นจะต้องบอกว่าผู้ที่ถูกชมนั้นแสดงพฤติกรรมอะไรที่ดีโดย

บอกให้ชัดเจน

(4) การชมนั้นต้องบอกว่าผู้ชมมีความรู้สึกที่ดีอย่างไร ต่อการที่ผู้ที่ถูกชมแสดงพฤติกรรมที่ดีและการแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นจะช่วยให้เขาดีขึ้นอย่างไร

(5) หลังจากพูดยกย่องและหยุดชั่วขณะหนึ่งแล้วการแสดงความชื่นชมทางสีหน้าเพื่อให้ผู้ถูกชมมีความรู้สึกว่า ผู้ชมมีความรู้สึกอย่างไร

(6) กระตุ้นให้ผู้ที่ถูกชมนั้นแสดงพฤติกรรมที่ดีเพิ่มมากขึ้นอีก

(7) จับมือหรือการตะแคงตัวผู้ที่ถูกชมให้เขามีความรู้สึกว่าคุณสนับสนุนเขา

การนำเอาแรงเสริมทางสังคมไปใช้ในการปรับพฤติกรรม มีการนำเอาแรงเสริมทางสังคมไปใช้ในการปรับพฤติกรรมเด็กอย่างแพร่หลาย และการที่จะใช้แรงเสริมทางสังคมเป็นตัวเสริมแรงนั้น มีข้อพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. สามารถใช้ได้ง่ายและสะดวกในการใช้ เนื่องจากใคร ๆ ก็ใช้ได้ อีกทั้งไม่จำเป็นต้องลงทุนอะไรเลยเพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

2. เมื่อใช้แล้วไม่รบกวนพฤติกรรมที่กำลังกระทำอยู่ อีกทั้งสามารถให้ได้ทันทีและผู้ที่ได้รับการเสริมแรงยังคงสามารถดำเนินพฤติกรรมที่ตนกำลังกระทำอยู่ได้ต่อไป

3. ตัวเสริมแรงทางสังคม สามารถที่จะให้เป็นตัวเสริมแรงแผ่ขยายได้ โดยนำไปสัมพันธ์กับตัวเสริมแรงอื่น ๆ มากกว่า 1 ตัวขึ้นไป อย่างเช่น เมื่อชมแล้วอาจจะมีรางวัลหรือพาไปเที่ยว เป็นต้น

4. แรงเสริมทางสังคมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เพราะสิ่งที่ทำอยู่นั้นได้เกิดขึ้นอยู่ทุกวันในสังคม

จะเห็นได้ว่าแรงเสริมทางสังคม เป็นตัวเสริมแรงที่สมควรใช้อย่างยิ่ง แต่สิ่งที่จะต้องระวังในการใช้แรงเสริมทางสังคม ได้แก่ แรงเสริมทางสังคมไม่สามารถใช้เสริมแรงได้ทุกคน เนื่องจากแรงเสริมทางสังคมจะเป็นตัวเสริมแรงชนิดที่ต้องวางเงื่อนไข ดังนั้น ในการใช้แรงเสริมทางสังคม ผู้ใช้ควรที่จะจัดประสบการณ์ในการให้แรงเสริมทางสังคมคู่กับแรงเสริมตัวอื่นเสียก่อน เพื่อ

ที่ว่าผู้ที่ได้รับแรงเสริมจะได้มีประสบการณ์และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของตัวเสริมแรงทางสังคม อีกด้วย

3. **หลักการพรีแมค (premack & principle)** คือ การเสริมแรงที่ใช้กิจกรรมที่เกิดขึ้นกับตัวของบุคคลผู้ถูกปรับพฤติกรรมเอง โดยการวางเงื่อนไข ดังนี้ กิจกรรมที่เกิดขึ้นบ่อย เป็นผลที่ตามมาภายหลังกิจกรรมที่เกิดขึ้นน้อยครั้ง ได้แก่ การใช้พฤติกรรมที่อินทรีย์ชอบทำมาเสริมแรงพฤติกรรมที่อินทรีย์ชอบทำน้อยกว่า

4. **การให้ข้อมูลย้อนกลับ (informative feedback)** เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำของอินทรีย์ให้รู้ว่า ตนได้ทำพฤติกรรมที่เหมาะสมหรือไม่

5. **เบี้ยอรรถกร (token economy)** คือ การใช้การเสริมแรงด้วยเบี้ย คะแนน หรือแต้ม ฯลฯ ซึ่งสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นตัวเสริมแรงอื่นได้

7.8.2 การเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement)

การเสริมแรงทางลบ หมายถึง การที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากความสำเร็จในการหลีกเลี่ยงหรือหนีจากผลกระทบที่ไม่พึงพอใจ ซึ่งผลกระทบที่ไม่พึงพอใจที่ทำให้พฤติกรรมเพิ่มขึ้นเรียกว่า ตัวเสริมแรงทางลบ เช่น ครูบอกนักเรียนว่า ถ้าส่งการบ้านไม่ตรงเวลาจะถูกตี ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตี ซึ่งเป็นสิ่งที่นักเรียนไม่พึงพอใจ นักเรียนจึงส่งการบ้านตรงเวลามากขึ้น

7.9 ตารางการเสริมแรง (Schedules of Reinforcement)

การให้การเสริมแรงต่อพฤติกรรม สามารถที่จะให้การเสริมแรง ได้ดังนี้

1. ให้ตามจำนวนครั้ง (Ratio) ของการเกิดของพฤติกรรม
2. ให้ตามช่วงเวลา (Interval) ของการเกิดพฤติกรรม
3. ให้ทุกครั้งที่ทำพฤติกรรม (Continuous)
4. ให้เป็นครั้งคราว (Intermittent / Partial)

การให้การเสริมแรงแบบทุกครั้ง และการให้การเสริมแรงแบบครั้งคราว มีผลที่แตกต่างกันต่อการคงอยู่ของพฤติกรรมและการต้านทานต่อการหยุดยั้ง (Extinction) ด้วย คือ ถ้าพฤติกรรมใดที่ได้รับการเสริมแรงแบบทุกครั้งมักจะยุติลงอย่างรวดเร็วเมื่อถูกการหยุดยั้ง แต่ถ้าเป็นการเสริมแรงแบบครั้งคราว การหยุดยั้งจะส่งผลช้ามากต่อการยุติพฤติกรรม

1. **การเสริมแรงแบบทุกครั้ง (Continuous Reinforcement หรือ CRF)** เป็นการให้การเสริมแรงทุกครั้งที่อินทรีย์แสดงพฤติกรรมเป้าหมายได้ถูกต้อง การเสริมแรงในลักษณะนี้จะทำให้พฤติกรรมเป้าหมายที่ได้รับการเสริมแรงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนถึงระดับที่ค่อนข้างคงที่แต่ไม่ค่อยสูงมากนักและจะลดลงอย่างรวดเร็ว เมื่อไม่มีการให้การเสริมแรงหรือเกิดการหยุดยั้งขึ้น การเสริมแรงในลักษณะนี้ไม่ค่อยจะมีเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันของคนเรา โดยปกติแล้วคนเรามักจะ

ได้รับการเสริมแรงในลักษณะของครั้งคราวมากกว่า การเสริมแรงแบบทุกครั้งจะมีประโยชน์อย่างมากในการเสริมสร้างหรือพัฒนาพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา เพราะจะทำให้พฤติกรรมใหม่นั้นเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วจากนั้นจึงค่อยเปลี่ยนมาเป็นการให้การเสริมแรงแบบครั้งคราวเนื่องจากการยากที่จะพัฒนาพฤติกรรมใหม่ให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีด้วยการให้การเสริมแรงแบบครั้งคราว

2. การเสริมแรงแบบครั้งคราว (Intermittent Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว โดยที่อาจจะมีการให้การเสริมแรงตามช่วงเวลาที่ทำพฤติกรรม หรือตามจำนวนครั้งของการกระทำพฤติกรรมก็ได้

ดังนั้น การปรับพฤติกรรมเด็กและเยาวชน ต้องเป็นวิธีการที่เป็นรูปธรรม มีการวางแผนปรับพฤติกรรม โดยใช้หลักเสริมแรงและการลงโทษอย่างเหมาะสมกับแต่ละบุคคล เพื่อให้พฤติกรรมพึงประสงค์เพิ่มขึ้นและพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ลดลง การปรับพฤติกรรมควรจะเป็นวิธีการทางบวกมากกว่าวิธีการลงโทษ เพราะวิธีการทางบวกมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดปัญหาทางอารมณ์น้อยกว่าการใช้วิธีการลงโทษ การลงโทษใช้เพื่อระงับพฤติกรรมหรือหยุดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ชั่วคราว เพื่อจะได้มีเวลาพอที่จะเสริมพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ได้ การนำเอาความรู้และเทคนิคต่างๆ มาปรับพฤติกรรมเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมโดยการตั้งเงื่อนไข มีผลต่อเด็กและเยาวชนโดยตรง ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนที่มีความต้องการพิเศษเป็นรายบุคคลนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะสามารถส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและเยาวชนไปในทิศทางที่ถูกต้อง และเป็นผลดีต่อเด็กและเยาวชน ในการปรับตัวอยู่ในสังคมได้ด้วยตนเอง ภายใต้กฎระเบียบอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุด

8. ทฤษฎีการเรียนรู้ (Andragogy Theory)

8.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของมัลคอล์ม โนลส์ (Andragogy Theory of Malcolm Knowles)

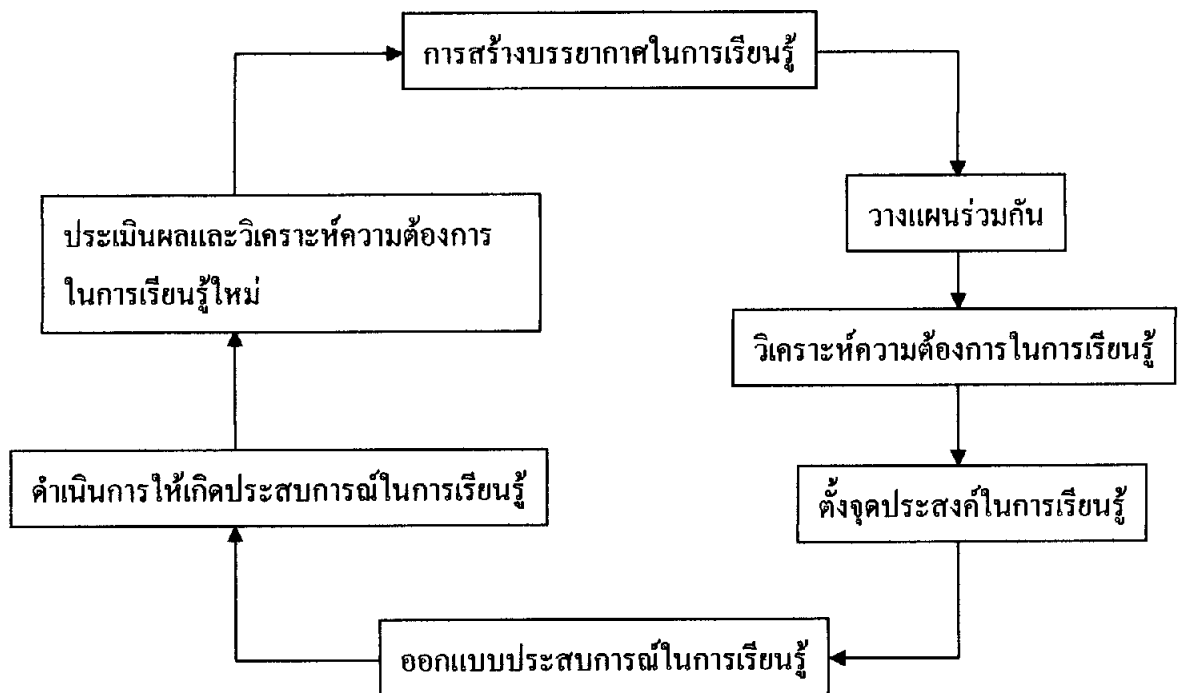
การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนจะใช้หลักวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ ตรงกับแนวความคิดเรื่องหลักวิชาการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ (Andragogy) ของ Knowles (อ้างใน สุนทร สุพันธ์ชัย, 2539 : 21) ซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงการการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบค่อนข้างกว้างขวาง เพราะหลักการสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน ถ้าได้ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับหลักการดังกล่าว ก็จะมีผลทำให้ผู้เรียนสนใจเรียน เพราะเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เรียน อัตราการออกกลางคันก็ย่อมลดน้อยลง

โนลส์ (Malcolm S. Knowles) ได้นำแนวคิดด้านมนุษยนิยมมารวมเข้ากับ “วิธีการระบบ” (System Approach) เพื่อใช้สำหรับการเรียนการสอน

โนลท์ เชื่อว่า การนำตัวผู้เรียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนนั้นเป็น
 กุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษา ดังนั้น โนลท์จึงส่งเสริมให้ผู้เรียนได้
 ประเมินความต้องการของตนเอง ตั้งเป้าหมายของตนเอง ร่วมรับผิดชอบในการออกแบบและดำเนิน
 กิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินผลการเรียนรู้โดยตนเอง (Srinivasan 1977 : 14)

โนลท์ ได้เสนอแนะขั้นตอนวิธีวางแผนและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนผู้ใหญ่
 เป็น 7 ขั้น คือ

1. การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้
2. จัดโครงสร้างเพื่อการวางแผนร่วมกัน
3. วิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้
4. วางแนว (จุดประสงค์) ในการเรียนรู้
5. ออกแบบประสบการณ์ในการเรียนรู้
6. ดำเนินการให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้
7. ประเมินผลและวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ใหม่

ภาพที่ 2.3 แผนภูมิขั้นตอนวิธีวางแผนและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนผู้ใหญ่

ที่มา : สุนทร สุนันทชัย (2539) “การเรียนการสอนการศึกษานอกระบบ” ใน *เอกสารการสอนชุด
 วิชาหลักการเรียนรู้และเทคนิคการฝึกอบรม* เล่ม 1 นนทบุรี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
 มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช

8.2 วิธีสอนผู้ใหญ่ตามหลักการศึกษาผู้ใหญ่ (Andragogy)

ทฤษฎี แอนดราโกจี (Andragogy) ของ มัลคอล์ม โนลส์ ได้กำหนดขั้นตอนวิธีการสอนผู้ใหญ่ ดังนี้ (Malcolm S. Knowles, 1980)

1. มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self – concept) ประกอบด้วย

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้
2. การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้
3. การวางแผนร่วมกัน
4. การนำประสบการณ์การเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอน
5. การประเมินผลการเรียนรู้

2. ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ประกอบด้วย

1. ความสำคัญของการนำประสบการณ์มาเป็นเทคนิคในการเรียนการสอน
2. ความสำคัญของการนำประสบการณ์ไปปฏิบัติ
3. การเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์

3. ความพร้อมที่จะเรียน (Readiness) ประกอบด้วย

1. เวลาในการเรียนรู้
2. การจัดกลุ่มผู้เรียน

4. แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning)

1. แนวทางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
2. แนวทางการเรียนรู้ของหลักสูตร
3. การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เป็นการจัดการเรียนการสอนแบบการศึกษาผู้ใหญ่ เนื่องจากใช้หลักสูตรของสำนักบริหารงาน การศึกษานอกโรงเรียนที่จัดให้แก่ผู้ใหญ่ จึงควรใช้หลักวิชาการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ (Andragogy) เพราะหลักการสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน แต่ต้องปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสม สำหรับเด็กและเยาวชน ก็จะมีผลทำให้เด็กและเยาวชนสนใจเรียน เพราะเห็นประโยชน์ของสิ่งที่ เรียน และควรให้เด็กและเยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนจะนำไปสู่ ความสำเร็จในการจัดการศึกษา

9. ทฤษฎีการจูงใจ

เด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมต้องปฏิบัติตามที่ศาลสั่ง คือ เข้ารับการฝึกอบรมทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ เพื่อที่จะได้รับการพิจารณาในการปล่อยตัวส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งมีความต้องการที่จะศึกษาเล่าเรียนเพื่อการพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวไปแล้ว ดังนั้น การจูงใจให้เด็กและเยาวชนมีความต้องการที่จะศึกษาเล่าเรียนที่เกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน มีอยู่ 2 แบบ คือ

9.1 ความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) มาสโลว์ (Maslow, อ้างถึงในพิชิต สมสุข 2536 : 45) ได้กล่าวว่า ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้นตั้งแต่ขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตไปจนถึงความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง โดยความต้องการในลำดับสูงจะไม่เกิดหากความต้องการในลำดับต้นๆ ไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการมนุษย์ มีลำดับขั้น 5 ขั้น ดังนี้

- 1) ความต้องการด้านร่างกาย (Physical Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานหรือสิ่งจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ เป็นต้น
- 2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นความต้องการให้ตนเองมีความปลอดภัยในชีวิต
- 3) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belonging and Love Needs) เป็นความต้องการที่จะให้ผู้อื่นรัก ต้องการความอบอุ่น มีส่วนร่วมในความรับผิดชอบร่วมเป็นเจ้าของกิจการต่างๆ
- 4) ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) เป็นความต้องการด้านชื่อเสียง ความร่ำรวย ฐานะทางสังคม การยอมรับนับถือตนเอง การยอมรับจากสังคม เป็นต้น
- 5) ความต้องการสัจการแห่งตน (Needs for Self – Actualization) เป็นความต้องการที่จะเข้าใจในสังคม ได้แก่ ความเข้าใจในตนเองอย่างดั่งแท้ เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต เป็นต้น

9.2 ความต้องการทางการศึกษา หมายถึง บางสิ่งบางอย่างที่มนุษย์จะได้เรียนรู้เพื่อจะได้เป็นผลดีต่อตนเอง ผลดีต่อองค์กรหรือผลดีต่อสังคม

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

10.1 งานวิจัยในประเทศไทย

สาวิตรี ชาดา (2546) ศึกษาสภาพการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ประกอบด้วย ครูผู้สอน จำนวน 291 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 368 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริหารจัดการและด้านบุคลากรและให้บริการ อยู่ในระดับมาก สถานภาพการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามความคิดเห็นของนักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับคือ ด้านบุคลากรและการให้บริการ ด้านอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณวัสดุครุภัณฑ์ ปัญหาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียนพบว่า โดยภาพรวมและรายได้อยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ คือ ด้านงบประมาณวัสดุครุภัณฑ์ ด้านอาคารสถานที่ และด้านบุคลากรและการให้บริการ

ทองอยู่ แก้วไทรชะ (2544) ศึกษาว่า สถานที่จัดให้บริการการศึกษานอกระบบจะกระจาย เปลี่ยนแปลงและโยกย้ายไปตามสถานที่ที่อำนวยให้ และเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเรียนการสอนนอกกรอบชนิดหนึ่ง

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530) ศึกษาสภาพในปัจจุบันและบรรยากาศ ปัญหาด้านการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา พบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนต้องมีลักษณะทางกายภาพที่อำนวยความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สร้างความสนใจใฝ่รู้และศรัทธาต่อการเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักเรียนและระหว่างครูกับนักเรียน ความรักและศรัทธาที่ครูและนักเรียนมีต่อกัน การเรียนที่รื่นรมย์ปราศจากความกลัวและวิตกกังวล สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนได้ดี

สุรัตน์ พุ่มพวง (2549) ศึกษาการประเมินการบริหารการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา พบว่า การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม ส่งเสริมการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ของสถานที่ การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้สะอาด สวยงาม และอำนวยความสะดวกของสถานที่ในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการจัดแหล่งการเรียนรู้ มุมรักการอ่าน ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องสมุด ห้องสมุดเคลื่อนที่

จารุณันท์ อึ้งภากรณ์ (2548) ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูที่ปรึกษาตามความคิดเห็นของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูที่ปรึกษา เรียงตามความพอใจของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ดังนี้ ด้านบุคลิกภาพ ด้านกัลยาณมิตร ด้านจิตวิทยาและแนะแนว ด้านความรู้และการจัดการเรียนรู้ และด้านความรับผิดชอบหน้าที่ ตามลำดับ

สุจินดา จันทรมณี (2534) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับประถมศึกษา ในเรือนจำและทัณฑสถาน พบว่า ปัจจัยครูผู้สอน ได้แก่ การเตรียมการสอน การเข้าสอน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

วรรณรา บุญยสิน (2537) ศึกษาสาเหตุความสนใจในการเรียนของนักศึกษาการศึกษา นอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในทัณฑสถานวัยหนุ่ม พบว่า ครูที่รับฟังความ

คิดเห็นของผู้เรียน เพื่อนร่วมชั้นเรียนที่มีความรักและสามัคคี กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการใช้สื่อประกอบการสอน สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ห้องเรียนที่จัดเป็นสัดส่วนอากาศถ่ายเทดี ล้วนเป็นสาเหตุของความสนใจในการเรียนมาก

สมศรี สง่าศิลป์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของโรงเรียนผู้ใหญ่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง โดยศึกษาจากผู้เรียนและครูผู้สอน พบว่า ผู้เรียนสายอาชีพมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพในด้านหลักสูตร ครูผู้สอน ผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลอยู่ในระดับดี แต่ด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับพอใช้ ส่วนครูผู้สอนวิชาชีพมีความเห็นว่าโรงเรียนใช้หลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ครอบคลุมและสนองความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงาน ครูผู้สอนได้สอนตรงตามสายวิชาชีพที่ถนัด และเห็นว่าผู้เรียนส่วนน้อยมีความตั้งใจจริง ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายและวิธีการสาธิต และให้ความสำคัญกับการใช้สื่อการเรียนการสอน ส่วนการวัดผลและประเมินผลจะเน้นภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี

10.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

วอร์ชิงตัน และแกรนท์ (Worthing and Grant , 1971) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียน ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จทางการเรียนที่รัฐยูทา (Utah) พบว่าองค์ประกอบที่ทำให้ผู้เรียนมีความสนใจการเรียนนั้นหลายประการ โดยจะขอนำเสนอ 2 ประการคือ

1. สภาพที่ตั้งของโรงเรียนที่นิสิตสำเร็จการศึกษานั้น มีความสัมพันธ์ในทำนองเดียวกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ที่แตกต่างกับของนิสิตเพราะสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีผลในการจัดการเรียนการสอน และเป็นการสร้างบรรยากาศทางสติปัญญาให้เกิดความสนใจและตั้งใจเรียน

2. นิสิตที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ไม่ใช่วิชาการ จะมีความสนใจในการเรียนและมีเกรดเฉลี่ยสูงกว่านิสิตที่ร่วมกิจกรรมน้อยหรือไม่ร่วมกิจกรรมเลย

จอห์น เอลตัน ลักซ์ (John Elton Lux , 1959) ได้ทำการวิจัยเรื่อง teaching Methods and Activities Used by Social Studies Teachers Rated as Superior by their Administration โดยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษาวิธีการสอนและกิจกรรมของครูสังคมศึกษา ที่จัดว่าดีในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ Nebraska ผลการวิจัยสรุปว่า การใช้วิธีการสอนและกิจกรรมแบบต่างๆ ในการสอนวิชาสังคมที่ผู้เรียนพอใจ ขึ้นอยู่กับครู ผู้เรียน สภาพห้องเรียน ครูให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและช่วยให้เรียนได้ดีขึ้น